

Konferencja Episkopatu Polski

PODSTAWA PROGRAMOWA

nauczania religii
rzymskokatolickiej
w Polsce

JEDNOŚĆ

*Podstawa programowa
nauczania religii
rzymskokatolickiej
w Polsce*

Konferencja Episkopatu Polski

**Podstawa programowa
nauczania religii
rzymskokatolickiej
w Polsce**

Dokument przyjęty podczas 402. Zebrania Plenarnego
Konferencji Episkopatu Polski 15 października 2025 roku

JEDNOŚĆ

© Copyright by Konferencja Episkopatu Polski, 2025

Projekt okładki
Justyna Kułaga

Redakcja techniczna
Wiktor Idzik

ISBN 978-83-8353-415-2

Wydawnictwo „Jedność”
25-025 Kielce, ul. Jana Pawła II nr 4
Dział sprzedaży tel. 41 349 50 50
Redakcja tel. 41 349 50 00
www.jednosc.com.pl
e-mail: jednosc@jednosc.com.pl

Druk i oprawa:
Drukarnia im. A. Półtawskiego
www.drukarnia.kielce.pl

Spis treści

Wprowadzenie	7
1. Podstawa programowa nauczania religii dla przedszkola	11
A. Cele kształcenia – wymagania ogólne	12
B. Treści nauczania – wymagania szczegółowe	14
2. Podstawa programowa nauczania religii dla klas I-III szkoły podstawowej	21
A. Cele kształcenia – wymagania ogólne	22
B. Treści nauczania – wymagania szczegółowe	24
3. Podstawa programowa nauczania religii dla klas IV-VI szkoły podstawowej	33
A. Cele kształcenia – wymagania ogólne	34
B. Treści nauczania – wymagania szczegółowe	36
4. Podstawa programowa nauczania religii dla klas VII-VIII szkoły podstawowej	43
A. Cele kształcenia – wymagania ogólne	44
B. Treści nauczania – wymagania szczegółowe	46
5. Podstawa programowa nauczania religii dla szkół ponadpodstawowych: liceum, technikum i branżowej szkoły I i II stopnia	53
A. Cele kształcenia – wymagania ogólne	55
B. Treści nauczania – wymagania szczegółowe	57

6. Podstawa programowa nauczania religii dla różnych typów szkół specjalnych	63
6.1. Podstawa programowa nauczania religii w różnych typach szkół specjalnych na poziomie klas I-III szkoły podstawowej	65
6.2. Podstawa programowa nauczania religii w różnych typach szkół specjalnych na poziomie klas IV-VIII szkoły podstawowej	74
6.3. Podstawa programowa nauczania religii dla trzyletnich szkół przysposabiających do pracy	85

Wprowadzenie

Nauczanie religii w Polsce na stałe wpisane jest w system oświaty, zwłaszcza w działania wychowawcze i profilaktyczne szkoły, ukierunkowane na kształtowanie osobowości każdego ucznia. Wobec wyzwań, jakie niosą ze sobą przemiany religijne i społeczne, rozwój technologiczny, migracje, wszechobecny pluralizm itp., nauczanie religii jest fundamentem rozumienia wiary katolickiej i budowania własnego światopoglądu przez przekazywanie wartości chrześcijańskich w duchu wolności sumienia i poszanowania godności każdego człowieka.

Niniejsza podstawa programowa nauczania religii rzymskokatolickiej określa podstawowe założenia edukacyjne w obszarze wiedzy i umiejętności. Nie zawiera formalnego wymogu kształtowania postaw religijnych w szkole ze względu na uwarunkowania tego środowiska edukacyjnego oraz współczesne przemiany religijności, które utrudniają lub wręcz uniemożliwiają realizację tego zadania. Zgodnie z założeniami, nauczanie religii koncentruje się na komponencie poznawczo-przekonaniowym, gdyż ścisła formacja wiary powinna odbywać się w innych środowiskach, w tym przede wszystkim w rodzinie i parafii. Innymi słowy, celem nauczania religii jest przede wszystkim przekaz wiedzy religijnej i budowanie kompetencji religijno-moralnych niezbędnych we współczesnym świecie. Jednocześnie lekcje religii mają na celu pomoc uczniom w zrozumieniu własnej tradycji religijnej jako części globalnego dziedzictwa duchowego i kulturowego. W przypadku uczniów przeżywających różne kryzysy religijne mogą również stanowić punkt wyjścia do osobistego poszukiwania Boga i budowania z Nim relacji. Niewątpliwie bowiem wiedza religijna, wspierana przez świadectwo życia nauczyciela religii, posiada potencjał preewangelizacyjny, choć jego wykorzystanie zależy od wielu czynników, zarówno indywidualnych, jak i społecznych. Nie można jednak

zapominać, że wtajemniczenie chrześcijańskie dokonuje się przede wszystkim w żywej wspólnocie parafialnej i rodzinnej. To tam młody człowiek może doświadczyć modlitwy, uczestnictwa w życiu sakramentalnym, codziennego świadectwa wiary i podejmowania decyzji w zgodzie z moralnością katolicką. Nauczanie religii w szkole wspiera ten proces, ale go nie zastępuje.

Treści podstawy programowej przewidziane na poszczególne etapy edukacyjne zostały zasadniczo podzielone na pięć obszarów tematycznych, odpowiadających kluczowym wymiarom wiedzy religijnej i wyzwaniom współczesności:

- Pytania młodych ludzi o Boga i świat. W tym dziale proponowane jest omówienie takich zagadnień, jak: argumenty na istnienie Boga, powstanie świata, antropologia chrześcijańska, sens życia, problem cierpienia i zła.
- Wiara i życie Kościoła. W tym dziale zamieszczone zostały tematy dotyczące prawd wiary katolickiej, liturgii, zasad moralnych i modlitwy, stanowiące kompendium wiedzy na temat chrześcijaństwa i katolicyzmu.
- Młody człowiek w pluralistycznym świecie. Treści tego działu mają za zadanie pomóc w ustosunkowaniu się do newralgicznych wyzwań współczesności, jak wielość religii, świat mediów społecznościowych, migracja, bioetyka, wojna sprawiedliwa itp.
- Chrześcijaństwo w historii i kulturze. W tej części chodzi przede wszystkim o ukazanie wkładu chrześcijaństwa w kulturę materialną i niematerialną ludzkości. Kwestie te nie ograniczają się do historii, ale odnoszą się także do współczesnych przejawów chrześcijańskiej literatury, sztuki, muzyki itp.
- Święta i tradycje katolickie. Ostatni obszar tematyczny dotyczy katolickich obchodów liturgicznych, ich teologicznego znaczenia, ale także tradycji i zwyczajów z nimi związanych.

Podstawa programowa nauczania religii stawia na rzetelny, obiektywny i pogłębiony przekaz wiedzy, starając się pomóc człowiekowi w zrozumieniu własnej tożsamości przy jednoczesnym otwarciu na innych ludzi. Zakłada także kształtowanie umiejętności zastosowania wiedzy w sytuacjach życiowych. Taki model nauczania religii może i powinien stanowić wsparcie dla pogłębionej formacji religijnej realizowanej w środowisku parafialnym i rodzinnym.

Nowa podstawa programowa nauczania religii rzymskokatolickiej odpowiada na pytania: po co organizować lekcje religii (cele kształcenia –

wymagania ogólne), czego uczyć, aby osiągnąć cele kształcenia i efekty uczenia się (treści nauczania – wymagania szczegółowe), i jak uczyć (warunki i sposób realizacji). Nie jest jednak listą zamkniętych propozycji. Opisane cele kształcenia: wymagania ogólne, treści nauczania i oczekiwane efekty uczenia się nie są tożsame z tematami lekcji. Mają charakter drogowskazów dotyczących planowania konkretnych jednostek lekcyjnych. Wymagania szczegółowe, w tym oczekiwane efekty uczenia się, wynikają z wymagań ogólnych. Założenia przedstawione w podstawie programowej należy odpowiednio rozplanować na etapie tworzenia programów i podręczników do nauczania religii, uwzględniając możliwości rozwojowe i sytuację egzystencjalną uczniów.

1. Podstawa programowa nauczania religii dla przedszkola

Nauczanie religii w przedszkolu stanowi pierwszy etap systematycznego wychowania religijnego dziecka w środowisku pozarodzinym. Jest to okres szczególnie istotny dla poznawania podstawowej wiedzy religijnej i rozwoju religijności. Działania edukacyjne w tym okresie uwzględniają specyfikę rozwojową dzieci w wieku 3-6/7 lat, w tym dominację myślenia konkretno-obrazowego, początki rozwoju myślenia symbolicznego, silne powiązanie sfery emocjonalnej z poznawczą, naturalne zaciekawienie światem i otwartość na nowe doświadczenia, podatność na wzorce i autorytety, stopniowe przechodzenie od egocentryzmu do decentracji, rozwój empatii i zachowań prospołecznych. Nauczanie religii w tym okresie powinno być ściśle zintegrowane z całościowym procesem wychowawczym realizowanym w przedszkolu oraz wspierać rodzinę w religijnym wychowaniu dziecka. Skoncentrowane jest wokół pięciu równoważnych i wzajemnie się uzupełniających działów tematycznych, w których zaplanowano cele kształcenia – wymagania ogólne i treści nauczania – wymagania szczegółowe, ukierunkowane na wspieranie dziecka w całościowym rozwoju. Stwarzanie dziecku różnych sytuacji wychowawczych i dydaktycznych w toku zajęć z religii sprzyja przyswajaniu nie tylko podstawowej wiedzy religijnej, ale także własnych możliwości oraz gromadzeniu doświadczeń związanych z odkrywaniem prawdy, dobra i piękna. W realizacji zakładanych celów czy też oczekiwanych osiągnięć dziecka na koniec edukacji religijnej w wychowaniu przedszkolnym zaleca się podejmowanie współpracy ze wspólnotą parafialną, zwłaszcza w odniesieniu do organizacji sytuacji, które służą zdobywaniu nowych doświadczeń religijnych. Akcentuje się także działania edukacyjne związane z rozbudzaniem naturalnej ciekawości dziecka w odniesieniu do Boga, świata i życia, wprowadzanie

go w podstawowe prawdy chrześcijańskie, budowanie właściwych odniesień do innych ludzi, przy uwzględnieniu ich różnorodności, przedstawianie elementów kultury chrześcijańskiej, zwłaszcza budynków kościołów i ich wyposażenia. Ważnym zagadnieniem omawianym z dziećmi w wieku przedszkolnym są także święta i tradycje katolickie. Podejmowanie tych treści ma pomóc wychowankom w odkrywaniu ich symboliki i sensu oraz w ich chrześcijańskim przeżywaniu.

A. Cele kształcenia – wymagania ogólne

A.1. Dziecięce pytania o Boga i świat

- A.1.1. Tworzenie warunków sprzyjających odkrywaniu chrześcijańskiej odpowiedzi na pytania dotyczące powstania świata i człowieka.
- A.1.2. Wspieranie w odkrywaniu wszechmocy i dobroci Boga.
- A.1.3. Omówienie sposobów kontaktu Boga z ludźmi.
- A.1.4. Tworzenie warunków do rozumienia świata stworzonego.

A.2. Wprowadzenie w poznawanie chrześcijaństwa

- A.2.1. Tworzenie warunków sprzyjających odkrywaniu, czym jest Pismo Święte dla chrześcijan.
- A.2.2. Wprowadzenie w rozumienie okoliczności zwiastowania Maryi.
- A.2.3. Wspieranie w odkrywaniu roli św. Józefa jako męża Maryi i opiekuna Jezusa.
- A.2.4. Wprowadzenie w tematykę narodzin Jezusa w Betlejem.
- A.2.5. Tworzenie warunków do odkrywania najważniejszych wydarzeń z dzieciństwa Jezusa w Nazarecie.
- A.2.6. Wspieranie w odkrywaniu Świętej Rodziny jako wzoru dla współczesnych rodzin.
- A.2.7. Wprowadzenie w tematykę chrztu Jezusa w Jordanie.
- A.2.8. Tworzenie warunków do poznawania apostołów jako najbliższych przyjaciół Jezusa.
- A.2.9. Przygotowanie do rozumienia wybranych przypowieści Jezusa (np. o gorczycy, o zagubionej owcy, o drogocennej perle).
- A.2.10. Tworzenie warunków do poznawania wybranych cudów, których dokonał Jezus (np. uzdrowienia Bartymeusza, wskrzeszenia córki Jaira).

- A.2.11. Zapewnienie warunków do poznania i rozumienia codziennej modlitwy chrześcijańskiej.
- A.2.12. Wprowadzenie w tematykę zbawienia, które dokonuje się w Jezusie Chrystusie.
- A.2.13. Tworzenie warunków do odkrywania wybranych świętych jako przyjaciół Jezusa (np. św. Józefa, św. Mikołaja, św. Franciszka z Asyżu, św. Hiacynty i św. Franciszka – dzieci z Fatimy).
- A.2.14. Wspieranie w odkrywaniu opieki Boga nad ludźmi.
- A.2.15. Tworzenie warunków do odkrywania roli aniołów, w tym Aniołów Stróżów, w życiu człowieka.
- A.2.16. Wspieranie w odkrywaniu znaczenia sakramentu chrztu.
- A.2.17. Tworzenie warunków do odkrywania, jak powinni postępować uczniowie Jezusa.
- A.2.18. Wspieranie w odkrywaniu znaczenia udziału w niedzielnej i świątecznej Mszy Świętej.

A.3. Dziecko wobec siebie i innych

- A.3.1. Organizowanie sytuacji edukacyjnych umożliwiających uczenie się szacunku wobec każdego człowieka.
- A.3.2. Wspieranie w uczeniu się akceptacji osób o różnych niepełnosprawnościach, innym kolorze skóry, pochodzeniu, wyznających inną religię itp.
- A.3.3. Tworzenie warunków do odkrywania wartości rodziny i obowiązków wobec tej wspólnoty oraz budowania relacji z rodzicami, rodzeństwem, dziadkami, krewnymi i przyjaciółmi.
- A.3.4. Organizowanie sytuacji edukacyjnych umożliwiających rozwijanie umiejętności budowania dobrych relacji z rówieśnikami i przebaczenia ludziom.
- A.3.5. Tworzenie warunków do odkrywania znaczenia troski o zdrowie własne i innych oraz o środowisko naturalne.
- A.3.6. Wspieranie w uczeniu się rozpoznawania sytuacji zagrażających dobru i życiu swojemu i innych, w tym różnych form przemocy, oraz rozwijanie umiejętności reagowania na nie.

A.4. Wprowadzenie w rozpoznawanie kultury chrześcijańskiej

- A.4.1. Wspieranie w odkrywaniu znaczenia znaku krzyża jako symbolu Jezusa i Jego uczniów.

- A.4.2. Tworzenie warunków umożliwiających poznawanie budynków kościołów, ich charakterystycznych cech i elementów wyposażenia.
- A.4.3. Motywowanie do właściwego zachowania w kościele.
- A.4.4. Tworzenie warunków do poznawania prostych piosenek chrześcijańskich dla dzieci.

A.5. Święta i tradycje katolickie

- A.5.1. Wspieranie w odkrywaniu znaczenia modlitwy za zmarłych i motywowanie do właściwego zachowania na cmentarzu.
- A.5.2. Tworzenie warunków do odkrywania znaczenia tradycji i symboli adwentowych.
- A.5.3. Wspieranie w odkrywaniu chrześcijańskiego znaczenia zwyczajów związanych z wieczerzą wigilijną.
- A.5.4. Wprowadzenie do rozumienia istoty Bożego Narodzenia i tradycji budowania szopki.
- A.5.5. Tworzenie warunków do odkrywania znaczenia uroczystości Objawienia Pańskiego i Orszaku Trzech Króli.
- A.5.6. Tworzenie warunków do odkrywania symboli wielkanocnych.
- A.5.7. Wprowadzenie w rozumienie znaczenia uroczystości Zmartwychwstania Pańskiego.
- A.5.8. Tworzenie warunków do odkrywania znaczenia uroczystości Bożego Ciała i motywowanie do udziału w procesji.

B. Treści nauczania – wymagania szczegółowe

B.1. Dziecięce pytania o Boga i świat. Dziecko:

- B.1.1. Opowiada, że Bóg stworzył świat i ludzi.
- B.1.2. Stwierdza, że Bóg jest duchem i dlatego nie można Go zobaczyć.
- B.1.3. Podaje przykłady wszechmocy i dobroci Boga.
- B.1.4. Wyjaśnia, że po śmierci ludzie mogą być z Bogiem w niebie.
- B.1.5. Opowiada, jaka jest prawidłowa postawa chrześcijan wobec zwierząt.

B.2. Wprowadzenie w poznawanie chrześcijaństwa. Dziecko:

- B.2.1. Wyjaśnia, czym jest Pismo Święte dla chrześcijan.
- B.2.2. Opowiada historię zwiastowania Maryi przez anioła Gabriela.
- B.2.3. Opisuje okoliczności narodzenia Jezusa w Betlejem.

- B.2.4. Stwierdza, że Maryja była Matką Jezusa, a św. Józef Jego opiekunem.
- B.2.5. Określa Boga jako Ojca Jezusa.
- B.2.6. Opowiada o dzieciństwie Jezusa w Nazarecie.
- B.2.7. Opisuje Świętą Rodzinę.
- B.2.8. Opowiada, jak wyglądał chrzest Jezusa w Jordanie.
- B.2.9. Określa apostołów jako przyjaciół Jezusa.
- B.2.10. Opowiada wybrane przypowieści Jezusa (np. o zagubionej owcy, drogocennej perle czy siewcy).
- B.2.11. Opisuje cuda dokonane przez Jezusa (np. uzdrowienie Bartymeusza, wskrzeszenie córki Jaira).
- B.2.12. Opisuje, w jaki sposób chrześcijanie rozmawiają z Bogiem.
- B.2.13. Opowiada o męce, śmierci i zmartwychwstaniu Jezusa.
- B.2.14. Opisuje okoliczności wniebowstąpienia Jezusa.
- B.2.15. Opowiada o zesłaniu Ducha Świętego.
- B.2.16. Opowiada o życiu wybranych świętych (np. św. Józefa, św. Mikołaja, św. Franciszka z Asyżu, św. Hiacynty i św. Franciszka – dzieci z Fatimy).
- B.2.17. Podaje przykłady Bożej opieki nad ludźmi.
- B.2.18. Wyjaśnia, kim są aniołowie i jaką rolę pełni Anioł Stróż w życiu człowieka.
- B.2.19. Opowiada, jak przebiega udzielanie sakramentu chrztu.
- B.2.20. Stwierdza, że chrzest jest początkiem bycia przyjacielem Jezusa.
- B.2.21. Podaje przykłady, jak powinien postępować przyjaciel Jezusa.
- B.2.22. Wymienia powody, dla których chrześcijanie uczestniczą w Mszy Świętej w niedzielę i święta.

B.3. Dziecko wobec siebie i innych. Dziecko:

- B.3.1. Stwierdza, że ludzie różnią się między sobą.
- B.3.2. Wyjaśnia, że każdy człowiek zasługuje na szacunek.
- B.3.3. Podaje przykłady szacunku wobec każdego człowieka niezależnie od jego pochodzenia, koloru skóry, religii, niepełnosprawności.
- B.3.4. Opisuje swoją rodzinę, wymienia jej członków i określa swoje miejsce w niej.
- B.3.5. Podaje przykłady budowania dobrych relacji z rodzicami, rodzeństwem, dziadkami, krewnymi i przyjaciółmi.
- B.3.6. Opowiada, jak powinny wyglądać relacje z rówieśnikami i jak je można budować.

- B.3.7. Angażuje się w pracę w grupie przedszkolnej.
- B.3.8. Podaje przykłady sytuacji, w których potrzebne jest przebaczenie.
- B.3.9. Opisuje sposoby dbania o zdrowie własne i innych.
- B.3.10. Opowiada, co warto robić, żeby się rozwijać fizycznie, intelektualnie i duchowo.
- B.3.11. Podaje przykłady troski o środowisko naturalne.
- B.3.12. Rozpoznaje podstawowe emocje (radość, smutek, strach).
- B.3.13. Podaje przykłady unikania niebezpiecznych sytuacji oraz sposoby reagowania w sytuacjach zagrożenia.

B.4. Wprowadzenie w rozpoznawanie kultury chrześcijańskiej. Dziecko:

- B.4.1. Rozpoznaje krzyż umieszczony w różnych miejscach jako znak Jezusa.
- B.4.2. Określa kościół jako dom Boży i miejsce modlitwy.
- B.4.3. Rozpoznaje wybrane elementy wyposażenia kościołów (np. ołtarz, chrzcielnica, tabernakulum) i je opisuje.
- B.4.4. Opowiada, jak należy zachowywać się w kościele.
- B.4.5. Śpiewa proste piosenki chrześcijańskie, także z pokazywaniem gestów.

B.5. Święta i tradycje katolickie. Dziecko:

- B.5.1. Wyjaśnia na przykładach, jakie znaczenie ma modlitwa za zmarłych.
- B.5.2. Opisuje odpowiednie zachowanie na cmentarzu.
- B.5.3. Rozpoznaje symbole adwentowe.
- B.5.4. Opowiada o zwyczajach wieczery wigilijnej.
- B.5.5. Wyjaśnia, dlaczego chrześcijanie obchodzą Boże Narodzenie, i opisuje wygląd szopki.
- B.5.6. Rozpoznaje podstawowe symbole wielkanocne.
- B.5.7. Opowiada o chrześcijańskim znaczeniu zwyczaju święcenia pokarmów na stół wielkanocny.
- B.5.8. Opowiada o uroczystości i procesji Bożego Ciała.

Warunki i sposób realizacji

Nauczanie religii w przedszkolu jest integralnie powiązane z wychowaniem przedszkolnym adresowanym do dzieci w wieku od 3. do 6/7. roku życia. Charakteryzuje je podkreślenie podmiotowości dziecka, systematyczność, dostosowanie poznawanych zagadnień oraz tempa pracy do możliwo-

ści psychoruchowych i percepcyjnych każdego wychowanka. Dzieci w wieku przedszkolnym odkrywają świat głównie poprzez zabawę, eksplorację otoczenia oraz naśladowanie dorosłych. Ich myślenie jest konkretno-obrazowe, co oznacza, że najlepiej przyswajają informacje związane z ich codziennym doświadczeniem i otoczeniem. W wieku przedszkolnym dzieci wykazują ogromną ciekawość poznawczą, zadają dużo pytań oraz przejawiają potrzebę ruchu i działania. Ich rozwój duchowy w tym czasie ma charakter intuicyjny i emocjonalny, a zainteresowanie kwestiami religijnymi opiera się na naturalnej otwartości i zdolności do naśladowania dorosłych, zwłaszcza rodziców i nauczycieli. Właśnie dlatego ważne jest, aby w nauczaniu religii w przedszkolu kłaść nacisk na budowanie pozytywnych skojarzeń i wprowadzanie dzieci w świat wartości w sposób dostosowany do ich wieku i możliwości poznawczych. Zajęcia powinny kończyć się pozytywnym akcentem, wzmacniającym poczucie bezpieczeństwa, akceptacji i radości. Treści trudniejsze emocjonalnie, takie jak smutek czy cierpienie, należy przedstawiać w sposób delikatny, zawsze w kontekście nadziei i miłości.

Zakładane cele kształcenia – wymagania ogólne i treści nauczania – wymagania szczegółowe wymagają rozplanowania w programie nauczania religii adresowanym do poszczególnych grup wiekowych. Istotna jest również operacjonalizacja tych celów, polegająca na zastosowaniu określeń, które w sposób dostosowany do możliwości i potrzeb trzylatków, czterolatków, pięcioletków, sześciolatków oraz siedmiolatków (do rozpoczęcia nauki w szkole podstawowej) wskazują na wiedzę i umiejętności, jakie wychowanek powinien posiadać.

W trosce o prawidłowy rozwój dzieci oraz przebieg kształcenia i wychowania zajęcia z religii w przedszkolu powinny być dynamiczne, krótkie i oparte na aktywności multisensorycznej. Kluczowe jest, aby angażować dzieci w sposób naturalny, wykorzystując ich potrzebę ruchu, zabawy, kreatywności i działania. Podczas zajęć warto wprowadzać różnorodne formy twórcze z zastosowaniem elementów zabawy, takich jak: rysowanie, malowanie, odgrywanie scenek, wchodzenie w role, wizualizacja, pokaz połączony z przeżyciem, wspólna lektura krótkich opowiadań, nauka krótkich piosenek i wierszy z pokazywaniem gestów, obserwacja krótkich filmów edukacyjnych, rymowanki, zajęcia grupowe przeznaczone na swobodną aktywność oraz gry i zabawy ruchowe przy niewielkim udziale nauczyciela religii. W procesie nauczania – uczenia się i wychowania należy korzystać z różnorodnych pomocy dydaktycznych, które wzbogacają zajęcia oraz

wielostronnie i wieloczynnościowo angażują dzieci. Mogą to być ilustracje, krótkie teksty literackie i biblijne, nagrania dźwiękowe, programy graficzne, filmy edukacyjne, zabawki edukacyjne, a także nowe technologie, np. tablice interaktywne czy materiały audiowizualne. Wskazane jest też odpowiednie organizowanie przestrzeni edukacyjnej poprzez zastosowanie zabawek, gier edukacyjnych, rekwizytów związanych z podejmowaną tematyką zajęć z religii, które motywują dzieci do samodzielnego działania, odkrywania wiedzy religijnej, utrwalania zdobytej wiedzy i rozwijania umiejętności praktycznych. Wszystkie narzędzia dydaktyczne powinny być dostosowane do wieku dzieci oraz wykorzystywane w sposób odpowiedzialny, z uwzględnieniem ich potrzeb i możliwości rozwojowych oraz edukacyjnych.

Niezbędne jest też, aby nauczyciel religii uwzględniał zakładane w wychowaniu przedszkolnym obszary aktywności poznawczej, społecznej i artystycznej dziecka. Wykorzystując jego możliwości rozwojowe, oczekiwania poznawcze, potrzeby wyrażania swoich stanów emocjonalnych, sposoby komunikacji i chęć zabawy, należy organizować sytuacje edukacyjne, które sprzyjają odkrywaniu przez wychowanka własnych możliwości, wzmacnianiu jego pozytywnych cech osobowości, pobudzają go do autorefleksji i wzbogacają gromadzone przez niego doświadczenia. Wymaga to od nauczyciela religii dobrej znajomości treści obowiązującej podstawy programowej wychowania przedszkolnego odnoszących się do rozwoju fizycznego, emocjonalnego, społecznego i poznawczego dziecka w wieku przedszkolnym oraz twórczej aktywności metodycznej. Istotna jest również systematyczna współpraca z nauczycielami wychowania przedszkolnego, pedagogami i psychologami, zwłaszcza w zakresie wzmacniania wszystkich sfer osobowości dziecka, rozwijania jego umiejętności społecznych i praktycznych oraz realizacji celów i zadań z zakresu profilaktyki uniwersalnej. Sprzyja ona integracji działań wychowawczych podejmowanych przez podmioty zaangażowane we wspieranie dziecka w jego całościowym rozwoju.

W wielu obszarach wychowania religijnego dziecka w wieku przedszkolnym kluczową rolę odgrywają rodzice i dziadkowie, dlatego nauczyciele religii powinni angażować ich w wydarzenia przedszkolne o charakterze religijnym oraz zachęcać do wspólnego czytania i omawiania historii biblijnych, a także tradycji i zwyczajów chrześcijańskich. Tak określone działania edukacyjne stanowią podstawę do dalszej współpracy, podejmowanej np. w środowisku parafialnym.

Nauczyciel religii ma być przewodnikiem, który w sposób twórczy i zaangażowany prowadzi dzieci przez świat wartości religijnych. Kluczowe jest indywidualne podejście do każdego wychowanka oraz dbałość o stworzenie atmosfery akceptacji, radości, zaufania i życzliwości. Nauczanie religii w przedszkolu, prowadzone z poszanowaniem dziecięcej wrażliwości i otwartości, stanowi istotny element całościowego wychowania, wspierającego rozwój dziecka w duchu szacunku, otwartości i odpowiedzialności.

2. Podstawa programowa nauczania religii dla klas I-III szkoły podstawowej

W nauczaniu religii klas I-III zakłada się realizację dydaktycznych i wychowawczych celów kształcenia skoncentrowanych wokół przekazywania wiadomości i rozwijania umiejętności, które stanowią fundament rozwoju religijnego. Poszczególne elementy nauczania i uczenia się skoncentrowane są wokół sześciu równoważnych i wzajemnie się uzupełniających działów tematycznych. Ich realizacja ukierunkowana jest na towarzyszenie uczniom w całościowym rozwoju (fizycznym, poznawczym, emocjonalnym, społecznym, duchowym, religijnym), w tym w pozyskiwaniu podstawowej wiedzy religijnej, nabywaniu doświadczeń i kształtowaniu umiejętności korzystania z rozwijających się możliwości percepcyjnych, wyobrażeń i rozumowania na danym etapie rozwojowym. Za ważne uznaje się wspieranie uczniów w odkrywaniu wartości i norm społecznych, których źródłem jest Ewangelia, oraz inspirowanie zachowań, które wynikają z tych wartości. Wymaga to od nauczyciela religii współdziałania z rodzicami, dyrekcją szkoły, pedagogami, nauczycielami innych przedmiotów szkolnych, przedstawicielami różnych środowisk, organizacji i instytucji, które systematycznie wspierają całościowy rozwój ucznia klas I-III. Nauczanie religii na tym etapie edukacyjnym może stanowić cenne wsparcie parafialnego przygotowania dzieci do przyjęcia Pierwszej Komunii Świętej oraz sakramentu pokuty i pojednania, zwłaszcza w zakresie zdobywania wiedzy i umiejętności.

A. Cele kształcenia – wymagania ogólne

A.1. Dziecięce pytania o Boga i życie

- A.1.1. Ukazanie sposobów poznania Boga i argumentów za istnieniem Boga.
- A.1.2. Omówienie powstania świata i człowieka.
- A.1.3. Uświadomienie, kim jest człowiek.
- A.1.4. Ukazanie, co to znaczy być szczęśliwym.
- A.1.5. Wyjaśnienie zjawiska śmierci i pośmiertnych losów człowieka.
- A.1.6. Omówienie prawidłowej postawy chrześcijan wobec zwierząt.

A.2. Bóg poszukuje człowieka

- A.2.1. Omówienie grzechu pierwszych ludzi i zapowiedzi zbawienia.
- A.2.2. Scharakteryzowanie przyjaciół Boga w Piśmie Świętym.
- A.2.3. Przedstawienie narodzenia i dzieciństwa Jezusa.
- A.2.4. Ukazanie najważniejszych wydarzeń z życia Maryi – Matki Jezusa.
- A.2.5. Omówienie wybranych przypowieści Jezusa.
- A.2.6. Zaprezentowanie wybranych cudów Jezusa.
- A.2.7. Przedstawienie znaczenia męki, śmierci, zmartwychwstania i wniebowstąpienia Jezusa.
- A.2.8. Wprowadzenie w tajemnicę Trójcy Świętej.
- A.2.9. Ukazanie zesłania Ducha Świętego i Jego symboli.
- A.2.10. Zaprezentowanie istoty Kościoła.
- A.2.11. Ogólne przedstawienie siedmiu sakramentów.
- A.2.12. Omówienie sakramentu chrztu.
- A.2.13. Wyjaśnienie, czym jest Eucharystia i jakie ma znaczenie w życiu katolików.
- A.2.14. Wskazanie na wartość niedzieli jako dnia świętego dla chrześcijan.
- A.2.15. Ukazanie istoty Komunii Świętej.
- A.2.16. Wyjaśnienie, czym jest grzech.
- A.2.17. Ukazanie Boga jako miłosiernego Ojca.
- A.2.18. Wyjaśnienie istoty i warunków sakramentu pokuty i pojednania.
- A.2.19. Omówienie przykazań Bożych i kościelnych.
- A.2.20. Prezentacja sposobu wykonania znaku krzyża.
- A.2.21. Wyjaśnienie znaczenia znaku krzyża.
- A.2.22. Zapoznanie z wybranymi modlitwami.

A.3. Człowiek wobec siebie i świata

- A.3.1. Ukazanie znaczenia sumienia w życiu człowieka.
- A.3.2. Omówienie sposobów rozpoznawania i akceptacji swoich emocji oraz ich wyrażania w różnych sytuacjach.
- A.3.3. Rozwijanie umiejętności ochrony w sytuacjach zagrożenia przemocą.
- A.3.4. Motywowanie do troski o zdrowie fizyczne, psychiczne i duchowe.
- A.3.5. Ukazanie właściwych postaw wobec obowiązków szkolnych.
- A.3.6. Omówienie znaczenia pracowitości w życiu indywidualnym i społecznym.
- A.3.7. Zaprezentowanie etycznych aspektów spędzania wolnego czasu.
- A.3.8. Motywowanie do realizacji dziecięcych marzeń o przyszłości.
- A.3.9. Rozwijanie umiejętności prawidłowego korzystania z nowych technologii informacyjno-komunikacyjnych.
- A.3.10. Wzmacnianie prawidłowych postaw wobec środowiska naturalnego.

A.4. Człowiek wobec innych ludzi

- A.4.1. Wspieranie w odkrywaniu godności ludzkiej oraz kształtowaniu postawy szacunku i życzliwości wobec każdego człowieka.
- A.4.2. Motywowanie do umacniania więzi rodzinnych i wypełniania obowiązków domowych.
- A.4.3. Wspieranie w kształtowaniu postawy szacunku oraz posłuszeństwa wobec rodziców i nauczycieli.
- A.4.4. Zaprezentowanie wartości przyjaźni i koleżeństwa.
- A.4.5. Wspieranie w rozróżnianiu dobra i zła w kontaktach z rówieśnikami i dorosłymi.
- A.4.6. Zachęcanie do współpracy w grupie i rozwiązywania konfliktów bez przemocy.
- A.4.7. Motywowanie do odkrywania wartości prawdy oraz uczciwości w relacjach z Bogiem i ludźmi.
- A.4.8. Uświadomienie znaczenia szacunku wobec cudzej własności (w tym intelektualnej).
- A.4.9. Motywowanie do udzielania pomocy potrzebującym.
- A.4.10. Odkrywanie znaczenia przebaczenia, słuchania, empatii i asertywności w relacjach z innymi.
- A.4.11. Ukazanie właściwych postaw wobec osób pochodzących z innych kręgów kulturowych.

A.4.12. Zaprezentowanie działalności misyjnej Kościoła.

A.4.13. Ukazanie wartości miłości ojczyzny i troski o nią.

A.5. Człowiek wobec chrześcijańskiego dziedzictwa kulturowego

A.5.1. Rozbudzanie ciekawości poznawczej wobec świętych miejsc, przedmiotów i symboli chrześcijańskich.

A.5.2. Zaprezentowanie wybranych sanktuariów.

A.5.3. Wprowadzenie w tematykę Biblii.

A.5.4. Prezentacja wybranych świętych w sztuce, filmie i literaturze dziecięcej.

A.5.5. Wyjaśnienie symboliki obrazów: Jezus Miłosierny, Najświętsze Serce Pana Jezusa, Matka Boża Częstochowska.

A.5.6. Prezentacja obrazów i rzeźb drogi krzyżowej.

A.5.7. Ukazanie wartości społecznej i kulturowej chrześcijańskich tradycji świątecznych.

A.5.8. Odkrywanie postaci św. Mikołaja w kulturze europejskiej.

A.5.9. Zachęcanie do poznawania pieśni i piosenek chrześcijańskich.

A.6. Okresy liturgiczne i uroczystości katolickie

A.6.1. Zaprezentowanie znaczenia uroczystości Wszystkich Świętych i Dnia Zadusznego.

A.6.2. Wyposażenie w podstawową wiedzę na temat okresów roku liturgicznego.

A.6.3. Ukazanie wartości niedzieli jako dnia świętego dla chrześcijan.

A.6.4. Scharakteryzowanie wybranych uroczystości, świąt i nabożeństw katolickich.

B. Treści nauczania – wymagania szczegółowe

B.1. Dziecięce pytania o Boga i życie. Uczeń:

B.1.1. Wyjaśnia, skąd wiemy, że Bóg istnieje.

B.1.2. Wymienia sposoby poznawania Boga.

B.1.3. Na podstawie tekstów biblijnych omawia powstanie świata i człowieka.

B.1.4. Wyjaśnia, że człowiek ma duszę i ciało.

B.1.5. Opisuje, co to znaczy być szczęśliwym chrześcijaninem.

- B.1.6. Wyjaśnia, co się dzieje z człowiekiem po śmierci.
- B.1.7. Opowiada o postawie chrześcijan wobec zwierząt.

B.2. Bóg poszukuje człowieka. Uczeń:

- B.2.1. Opowiada o grzechu pierwszych ludzi i zapowiedzi zbawienia.
- B.2.2. Podaje przykłady biblijnych przyjaciół Boga.
- B.2.3. Opowiada o narodzeniu i dzieciństwie Jezusa.
- B.2.4. Przedstawia najważniejsze wydarzenia z życia Maryi – Matki Jezusa.
- B.2.5. Streszcza wybrane przypowieści Jezusa.
- B.2.6. Opisuje wybrane cuda Jezusa.
- B.2.7. Opowiada o męce, śmierci, zmartwychwstaniu i wniebowstąpieniu Jezusa.
- B.2.8. Własnymi słowami opisuje Trójcę Świętą.
- B.2.9. Opowiada o zesłaniu Ducha Świętego i Jego symbolach.
- B.2.10. Rozróżnia Kościół – wspólnotę i kościół – świątynię.
- B.2.11. Podaje podstawowe informacje o siedmiu sakramentach świętych.
- B.2.12. Opowiada o sakramencie chrztu świętego.
- B.2.13. Wyjaśnia, czym jest Eucharystia i jakie ma znaczenie w życiu katolików.
- B.2.14. Opowiada o wartości niedzieli jako dnia świętego dla chrześcijan.
- B.2.15. Określa istotę Komunii Świętej.
- B.2.16. Opisuje, czym jest grzech.
- B.2.17. Wyjaśnia, co to znaczy, że Bóg jest miłosierny.
- B.2.18. Określa istotę sakramentu pokuty i pojednania.
- B.2.19. Omawia warunki i przebieg sakramentu pokuty i pojednania.
- B.2.20. Wyjaśnia treść przykazań Bożych i kościelnych.
- B.2.21. Prezentuje sposób wykonywania znaku krzyża.
- B.2.22. Wyjaśnia znaczenie znaku krzyża.
- B.2.23. Podaje treść podstawowych modlitw (np. „Modlitwa Pańska”, „Pozdrowienie anielskie”).

B.3. Człowiek wobec siebie i świata. Uczeń:

- B.3.1. Opowiada o roli sumienia w życiu człowieka.
- B.3.2. Definiuje szacunek wobec siebie i innych.
- B.3.3. Rozpoznaje i nazywa swoje i cudze emocje oraz omawia sposoby radzenia sobie z negatywnymi emocjami w sposób akceptowalny społecznie.

- B.3.4. Podaje przykłady ochrony granic osobistych w sytuacjach zagrożenia przemocą (fizyczną, psychiczną, symboliczną, seksualną, cyberprzemocą).
- B.3.5. Wymienia sposoby dbania o zdrowie fizyczne, psychiczne i duchowe.
- B.3.6. Opisuje właściwe postawy wobec obowiązków szkolnych.
- B.3.7. Wyjaśnia, jakie znaczenie ma pracowitość w życiu indywidualnym i społecznym.
- B.3.8. Wymienia sposoby spędzania wolnego czasu i ocenia ich wpływ na zdrowie fizyczne, psychiczne i duchowe człowieka.
- B.3.9. Opowiada o swoich marzeniach i sposobie ich realizacji.
- B.3.10. Ocenia formy korzystania z nowych technologii informacyjno-komunikacyjnych.
- B.3.11. Podaje przykłady prawidłowych postaw chrześcijan wobec środowiska naturalnego.

B.4. Człowiek wobec innych ludzi. Uczeń:

- B.4.1. Wymienia sposoby okazywania innym ludziom szacunku i życzliwości.
- B.4.2. Uzasadnia konieczność postawy szacunku i posłuszeństwa dziecka wobec rodziców i nauczycieli.
- B.4.3. Podaje przykłady okazywania miłości rodzicom i dziadkom.
- B.4.4. Wskazuje przykłady zaangażowania dziecka w obowiązki domowe.
- B.4.5. Na podstawie przykładów opowiada o wartości przyjaźni i koleżeństwa.
- B.4.6. Rozróżnia dobro i zło w kontaktach z rówieśnikami i dorosłymi.
- B.4.7. Wymienia zasady pracy w grupie i rozwiązywania konfliktów bez przemocy.
- B.4.8. Wyjaśnia znaczenie szacunku wobec cudzej własności (w tym intelektualnej).
- B.4.9. Proponuje sposoby udzielania pomocy potrzebującym.
- B.4.10. Wyjaśnia znaczenie wartości prawdy i uczciwości w relacjach z Bogiem i ludźmi.
- B.4.11. Na podstawie przykładów omawia znaczenie przebaczenia, słuchania, empatii i asertywności w relacjach z innymi.
- B.4.12. Podaje przykłady prawidłowej postawy chrześcijanina wobec osób pochodzących z innych kręgów kulturowych.

B.4.13. Wskazuje przykładowe formy działalności misyjnej Kościoła.

B.4.14. Omawia przykłady miłości ojczyzny i troski o nią.

B.5. Człowiek wobec chrześcijańskiego dziedzictwa kulturowego. Uczeń:

B.5.1. Nazywa święte miejsca i przedmioty.

B.5.2. Rozpoznaje symbole chrześcijańskie.

B.5.3. Opowiada o wybranych sanktuariach.

B.5.4. Identyfikuje Biblię wśród innych ksiązek i wyjaśnia jej znaczenie w życiu chrześcijan.

B.5.5. Na podstawie dzieł sztuki, filmów i literatury dziecięcej opowiada o wybranych świętych.

B.5.6. Wyjaśnia podstawową symbolikę obrazów, np. Jezus Miłosierny, Najświętsze Serce Pana Jezusa, Matka Boża Częstochowska.

B.5.7. Charakteryzuje obrazy i rzeźby drogi krzyżowej.

B.5.8. Podaje przykłady chrześcijańskich tradycji świątecznych i opowiada o ich znaczeniu w życiu człowieka.

B.5.9. Opowiada o postaci św. Mikołaja.

B.5.10. Wymienia tytuły wybranych pieśni i piosenek chrześcijańskich oraz streszcza ich tematykę.

B.6. Okresy liturgiczne i uroczystości katolickie. Uczeń:

B.6.1. Opisuje znaczenie uroczystości Wszystkich Świętych i Dnia Zaduszkiego.

B.6.2. Podaje podstawowe informacje o Adwencie, Bożym Narodzeniu, Wielkim Poście i Wielkanocy.

B.6.3. Charakteryzuje wybrane uroczystości, święta i nabożeństwa katolickie.

Warunki i sposób realizacji

Dzieci uczęszczające do klas I-III szkoły podstawowej znajdują się w okresie późnego dzieciństwa, zwanego także młodszym wiekiem szkolnym, choć jego ramy czasowe są nieco szersze (6-7 do 10-12 roku życia). Ten okres życia określany bywa jako pomost między okresem dzieciństwa a adolescencji. W tej fazie rozwoju zmienia się system funkcjonowania dzieci, główną rolę zaczynają pełnić normy i obowiązki społeczne. Dostrzegalny jest wzrost samodzielności. Dzieci w tym okresie potrafią określić swoje wartości, cele oraz uczą się przestrzegać zasad obowiązujących w danej grupie. Zmiany dostrzegalne są również w rozwoju poznawczym (myślenie

konkretne, logiczne, zorganizowane i elastyczne; rozumowanie indukcyjne; uwaga dowolna, wzrost strategii pojęciowych), moralnym (wzrost zdolności rozumowania moralnego, analiza zdarzeń w kontekście norm, zakazów społecznych), społecznym (wzrost liczby kontaktów z rówieśnikami, znaczenie zaczyna zyskiwać grupa rówieśnicza), osobowym (kształtowanie siebie jako podmiotu własnych działań). W tym okresie wzrasta zdolność do brania odpowiedzialności za swoje działanie oraz tendencja do kontroli podejmowanych aktywności. Podstawą moralności staje się świadomość znaczenia zasad i dokonywane oceny.

Religijność w tym okresie rozwojowym kierowana jest zasadami, za którymi stoi autorytet określonych osób. Rozwój świadomości religijnej następuje przez rozumienie pojęć, tekstów i sytuacji religijnych. Dużą różnorodnością a zarazem zintegrowaniem cechują się ujawniane uczucia religijne. W tym okresie rozwojowym wyraźniejsza staje się potrzeba zaangażowania w funkcjonowanie grupy, również tej o charakterze religijnym. Prowadzona w tym okresie formacja religijna przyczynia się do większej odpowiedzialności dzieci i kształtowania ich właściwych postaw moralnych (szacunku, sprawiedliwości, uczciwości wobec innych ludzi).

Nauczanie religii w klasach I-III jest integralnie powiązane z pierwszym etapem kształcenia w systemie szkolnym. Obejmuje trzy lata nauki w klasach I-III. Charakteryzuje je systematyczność procesu nauczania i uczenia się, dostosowanie poznawanych zagadnień oraz tempa pracy do możliwości psychoruchowych i percepcyjnych każdego ucznia, niezwykła staranność w doborze strategii uczenia się, zróżnicowanie form, metod i środków dydaktycznych, indywidualizacja aktywności poznawczej uczniów, organizowanie przestrzeni edukacyjnej do współpracy w grupie.

Sposób podejmowania określonych zagadnień w toku lekcji religii musi być konkretny. Abstrakcyjne pojęcia można wzbogacić o przymiotniki, określenia osób prezentowanych w konkretnych sytuacjach społecznych, np. zamiast mówić o pojęciu godności człowieka, należy pokazać, że człowiek jest cenny, wartościowy w oczach Boga.

Jednostki lekcyjne, podczas których podejmowane są treści związane z możliwymi negatywnymi emocjami (np. odniesienia do cierpienia, śmierci, smutku), zawsze powinny kończyć się pozytywnym przekazem, wywołującym pozytywne emocje. Takie podejście do procesu nauczania i uczenia się pozwala uczniom na stopniowe odkrywanie podstawowej wiedzy religijnej i rozwijanie kluczowych umiejętności.

Zakładane w nauczaniu religii uczniów klas I-III wymagania ogólne i szczegółowe wymagają operacjonalizacji na etapie tworzenia programu nauczania religii. Uszczegółowienie to polega na zastosowaniu określeń, które w sposób dostosowany do możliwości i potrzeb dzieci w młodszy wieku szkolnym wskazują na oczekiwane efekty uczenia się (wiedzę i umiejętności), jakie uczeń powinien zdobyć w toku nauczania religii.

Proces nauczania religii w klasach I-III przybiera różne formy: pracy z udziałem całego zespołu, pracy w grupach, pracy indywidualnej, pracy partnerskiej (w parach). Nauczyciele religii zobowiązani są do organizacji lekcji religii jako dynamicznego procesu odkrywania i rozumienia wiedzy religijnej, nadawania jej osobistego sensu oraz zdobywania nowych doświadczeń w toku interakcji edukacyjnych z udziałem wszystkich uczestników lekcji religii. Zaleca się przy tym stosowanie trzech strategii uczenia się: 1) percepcyjno-odtwórczej (uczeń uczy się według przedstawionego wzoru); 2) percepcyjno-wyjaśniającej (uczeń uczy się częściowo według wzoru podanego przez nauczyciela, otrzymuje podpowiedzi od nauczyciela i jest stymulowany do samodzielnego szukania wyjaśnień); 3) percepcyjno-innowacyjnej (uczeń przekształca informacje, tworzy na przykładach własne definicje i propozycje rozumienia rzeczywistości). Twórcze zastosowanie różnorodnych strategii uczenia się sprzyja nie tylko zdobywaniu wiedzy religijnej, ale także odkrywaniu wartości społecznych i rozwijaniu umiejętności. Wymaga też od nauczyciela religii stosowania zróżnicowanych form, metod, technik i środków dydaktycznych z uwzględnieniem nowych technologii informacyjno-komunikacyjnych, w tym dobrej znajomości funkcji stosowanych rozwiązań metodycznych i umiejętności dostosowania ich do stylu uczenia się uczniów. Takie podejście do procesu nauczania i uczenia się w toku lekcji religii pozwala uniknąć zniechęcenia uczniów i motywuje ich do aktywności własnej, w tym do stopniowego odkrywania i poznawania wiedzy religijnej.

Nauczyciel religii zobowiązany jest też do prawidłowej organizacji przestrzeni edukacyjnej, w której uczniowie – wraz z rozwojem myślenia (od konkretno-obrazowego w kierunku myślenia pojęciowego) – mogą stopniowo odkrywać wiedzę religijną, interioryzować normy moralne, obserwować rzeczywistość społeczno-religijną i doświadczać znaczenia wartości wiary w życiu osobistym. Ta przestrzeń edukacyjna nie ogranicza się wyłącznie do klasy szkolnej i budynku szkoły. Nieodzownym elementem kształcenia i wychowania religijnego w klasach I-III są działania podejmowane we współ-

pracy z rodziną, gronem pedagogicznym i parafią w różnych rodzajach interakcji edukacyjnych (np. nauczyciel religii – uczniowie – rodzice; nauczyciel religii – wychowawca klasy/pedagog szkolny/psycholog szkolny – uczniowie; nauczyciel religii – rodzice – uczeń – ksiądz). Niezwykle ważne są wspólne działania w obszarze profilaktyki uniwersalnej, zwłaszcza uczenia dzieci bezpiecznych strategii asertywnego mówienia „nie” (tzw. bezpiecznych zasad) i reagowania w sytuacjach zagrożenia różnymi formami przemocy. Współpraca wszystkich podmiotów może przyczynić się do skutecznego przeciwdziałania krzywdzeniu dzieci.

Warsztat pracy metodycznej nauczyciela religii w klasach I-III wymaga respektowania współczesnych podstaw dydaktyki ogólnej oraz metodyki i dydaktyki nauczania religii. Planowane formy, metody i środki dydaktyczne na lekcji religii powinny koncentrować się wokół wielostronnej, wielokierunkowej i wieloczynnościowej aktywności ucznia. Wymaga to od nauczyciela religii stosowania odpowiedniego języka oraz własnych twórczych rozwiązań, dostosowanych do potrzeb rozwojowych i religijnych uczniów. Nauczanie i uczenie się w zróżnicowanych religijnie grupach wyklucza stosowanie jednego wzoru organizacyjnego czy metodycznego. Nauczyciele religii, organizując zajęcia, zobowiązani są do twórczego planowania kształcenia i wychowania. W planowaniu dydaktycznym jednostek tematycznych ważne miejsce zajmują stosowane przez nauczyciela religii rozwiązania metodyczne uwzględniające możliwości i potrzeby rozwojowe dzieci, w tym przede wszystkim formy, metody, techniki, środki dydaktyczne odwołujące się do multisensoryczności (wykorzystujące obraz, ruch, dźwięk, czyli np. zabawy, gry dydaktyczne i ruchowe, metody i techniki plastyczne, muzykowanie, działania konstrukcyjne, tablice interaktywne z oprogramowaniem, urządzenia mobilne z aplikacjami, pomoce wizualne, komputer ze stałym łączem internetowym, zdjęcia, filmy, nagrania audio). Szczególnie cenna dla dzieci jest muzyka tworzona na żywo, w tym nauka śpiewu piosenek i prostych pieśni religijnych, wzbogacona o pokazywanie określonych gestów. Należy przy tym pamiętać, że uczniowie klas I-III mają dużą potrzebę aktywności ruchowej. Stąd też jednostka tematyczna lekcji religii musi zawierać elementy zabawy ruchowej, śpiewu z gestami, aktywności plastycznej, planszowych gier dydaktycznych, gier interaktywnych. Najlepiej proponować taki układ metod nauczania i uczenia się, aby zabawy ruchowe przeplatały się z metodami wymagającymi siedzenia w ławkach, przy czym w klasie I zmiana pozycji ciała ucznia powinna następować częściej niż w III klasie.

W celu zwiększenia skuteczności nauczania i uczenia się w podręcznikach dla ucznia pod ilustracjami biblijnych opowieści należy zamieścić podpisy odnoszące się do fragmentów Pisma Świętego, które uczniowie mogą przeczytać z rodzicami. Konieczne są interesujące, kolorowe ilustracje wzbogacone o krótkie teksty, napisane dużą czcionką, zawierające odpowiedzi na dziecięce pytania i najważniejsze myśli z lekcji.

Wyżej wymienione rozwiązania metodyczne sprzyjają kształtowaniu twórczego podejścia i pozytywnego nastawienia do lekcji religii. Istotne jest, aby w nauczaniu religii w klasach I-III pomóc uczniom rozbudzić w sobie zainteresowanie wiedzą religijną oraz budować postawę otwartości i szacunku wobec różnorodności kultur i religii, przy jednoczesnym wspieraniu wychowanków w odkrywaniu wartości chrześcijaństwa. Wprowadzenie tych założeń wymaga odpowiednich kompetencji nauczyciela religii.

Niezbędne jest też, aby nauczyciel religii podejmował korelację treści nauczania religii z zagadnieniami z zakresu edukacji wczesnoszkolnej. Jest to konieczne dla integracji procesów nauczania i uczenia się oraz zwiększenia zaangażowania uczniów w toku lekcji religii. Korelacja ta wymaga od nauczyciela religii dobrej znajomości treści obowiązującej podstawy programowej kształcenia ogólnego dla edukacji wczesnoszkolnej, zwłaszcza z zakresu edukacji polonistycznej, społecznej, plastycznej, technicznej, muzycznej i informatycznej, oraz odwoływania się na bieżąco zarówno do możliwości i potrzeb rozwojowych ucznia, jak i do jego wiedzy i umiejętności. Uwzględnić przy tym należy takie obszary korelacji lekcji religii z edukacją wczesnoszkolną, które sprzyjają poznawaniu i rozwijaniu przez dzieci własnych zainteresowań oraz pasji.

Zmieniająca się sytuacja religijna uczniów klas I-III rodzi potrzebę przeprowadzania nieformalnej diagnozy oraz systematycznego przekazywania informacji dziecku i jego rodzicom (opiekunom prawnym). Należy przy tym zadbać o odpowiedni, zrozumiały i czytelny dla odbiorcy przekaz informacji zwrotnej na temat poziomu osiągnięć i postępów ucznia w zakresie wiedzy religijnej i związanych z tym umiejętności. Diagnoza wiedzy i umiejętności uczniów, zwłaszcza ich możliwości i potrzeb, odgrywa kluczową rolę w pracy nauczyciela religii. Jest niezbędna w realistycznym i efektywnym planowaniu dydaktycznym. Dostarcza informacji zwrotnych koniecznych w organizowaniu uczniom różnych form samodzielnego poznawania i odkrywania wiedzy religijnej.

Ponadto w nauczaniu religii uczniów klas I-III wymagane jest zastosowanie rozwiązań metodycznych, które służą zachęcaniu ich do podejmowania próby samooceny własnej pracy. Nauczyciele powinni motywować uczniów do aktywnego udziału w wydarzeniach i konkursach o tematyce religijnej, organizowanych przez różne podmioty (np. szkoły, parafie, diecezję). Zaleca się też przygotowywanie w szkole wydarzeń związanych ze św. Mikołajem, Bożym Narodzeniem, Wielkanocą, zwłaszcza inscenizacji, w których jest odniesienie do wartości chrześcijańskich oraz innych kultur i tradycji regionalnych.

3. Podstawa programowa nauczania religii dla klas IV-VI szkoły podstawowej

W nauczaniu religii dzieci z klas IV-VI zakłada się realizację dydaktycznych i wychowawczych celów kształcenia skoncentrowanych wokół przekazywania wiadomości i rozwijania umiejętności, które stanowią kontynuację założeń z pierwszego etapu edukacyjnego (klasy I-III). Poszczególne elementy nauczania i uczenia się skoncentrowane są wokół pięciu równoważnych i wzajemnie się uzupełniających działów tematycznych. Ich realizacja ukierunkowana jest na towarzyszenie uczniom w całościowym rozwoju, w tym w poszerzaniu wiedzy religijnej, nabywaniu nowych doświadczeń oraz rozwijaniu umiejętności analizowania, wartościowania i egemplifikacji wiedzy teoretycznej. Za ważne uznaje się wspieranie uczniów w odkrywaniu wartości i norm, których źródłem są teksty biblijne Starego i Nowego Testamentu oraz nauczanie Kościoła katolickiego. Istotny akcent położony jest na szeroko rozumiane umiejętności społeczne, zarówno w odniesieniu do relacji interpersonalnych, jak i takich wspólnot, jak: rodzina, ojczyzna i Kościół. Zakłada się też rozbudzanie zainteresowania uczniów kulturą chrześcijańską i motywowanie ich do rozwijania zachowań wynikających z takich wartości, jak: miłość, dobro, prawda, piękno, odpowiedzialność, sprawiedliwość, wolność, tolerancja. Wymaga to od nauczyciela religii troski o rzetelność przekazu wiedzy religijnej oraz właściwej dbałości o kształtowanie pamięci o dziedzictwie kulturowym chrześcijaństwa, a także współdziałania z podmiotami odpowiedzialnymi za całościowy rozwój ucznia klas IV-VI.

A. Cele kształcenia – wymagania ogólne

A.1. Poszukiwanie prawdy o Bogu i świecie

- A.1.1. Omówienie źródeł ludzkiego szczęścia.
- A.1.2. Ukazanie miłości jako istoty życia realizowanego zgodnie z przykazaniem miłości.
- A.1.3. Zaprezentowanie argumentów na istnienie Boga.
- A.1.4. Omówienie powstania świata i człowieka według Biblii i nauki.
- A.1.5. Scharakteryzowanie człowieka jako kobiety lub mężczyzny.
- A.1.6. Wyjaśnienie wolnej woli człowieka.
- A.1.7. Przedstawienie wiarygodności Biblii.
- A.1.8. Ukazanie fenomenu istnienia wielu religii.
- A.1.9. Omówienie zagadnienia opatrności Bożej w kontekście zła, cierpienia i śmierci w świecie.

A.2. Wiara i życie chrześcijan

- A.2.1. Wyjaśnienie pojęcia „objawienie Boże”.
- A.2.2. Omówienie podstawowych zagadnień dotyczących Biblii (np. autorstwo Biblii, języki biblijne, podział ksiąg, sposób odszukiwania tekstów biblijnych).
- A.2.3. Ukazanie na wybranych przykładach Boga, który wychodzi na spotkanie człowieka (Kain i Abel, wieża Babel, Noe).
- A.2.4. Zaprezentowanie Boga patriarchów: Abrahama, Izaaka, Jakuba i jego synów.
- A.2.5. Omówienie postaci Józefa i niewoli egipskiej.
- A.2.6. Na wybranych przykładach ukazanie Boga wyzwalającego człowieka (np. Mojżesz, Jozue).
- A.2.7. Zaprezentowanie na przykładach epoki sędziów (Samuel) i królów (Saul, Dawid, Salomon).
- A.2.8. Omówienie działalności wybranych proroków Starego Testamentu (Izajasz, Jeremiasz, Ezechiel, Daniel, Jonasz).
- A.2.9. Scharakteryzowanie zapowiedzi mesjańskich (protoewangelia, prorocy).
- A.2.10. Pogłębienie wiedzy na temat dzieciństwa Jezusa.

- A.2.11. Przedstawienie najważniejszych momentów publicznej działalności Jezusa (chrzest w Jordanie, kuszenie na pustyni, wybór Dwunastu, przemienienie na górze Tabor, ustanowienie Eucharystii).
- A.2.12. Scharakteryzowanie wybranych cudów Jezusa (np. cud w Kanie Galilejskiej, uzdrowienia, rozmnożenie chleba i ryb, poskromienia sił natury, wskrzeszenia).
- A.2.13. Ukazanie Jezusa jako nauczyciela modlitwy.
- A.2.14. Zaprezentowanie nauczania Jezusa na przykładach wybranych przypowieści (np. o zagubionej owcy, o siewcy, o robotnikach w winnicy, o talentach, o miłosiernym Samarytaninie, o nielitościwym dłużniku, o ziarnku gorczycy i zakwasie chlebowym).
- A.2.15. Poszerzenie wiedzy na temat Eucharystii oraz sakramentu pokuty i pojednania.
- A.2.16. Poglębianie wiedzy na temat męki, śmierci i zmartwychwstania Jezusa.
- A.2.17. Wzbogacenie wiedzy na temat wniebowstąpienia i zesłania Ducha Świętego.
- A.2.18. Poszerzenie wiedzy na temat Trójcy Świętej.

A.3. Chrześcijanin wobec siebie i świata

- A.3.1. Poglębianie wiedzy na temat szacunku dla życia i zdrowia swojego oraz drugiego człowieka.
- A.3.2. Doskonalenie umiejętności dostrzegania wartości miłości bliźniego, pracowitości i uczciwości oraz budowania prawidłowych relacji interpersonalnych w rodzinie, w grupie rówieśniczej, w środowisku szkolnym, w przestrzeni publicznej.
- A.3.3. Rozwijanie umiejętności konstruktywnego przeciwdziałania zachowaniom przemocowym (np. przemocy fizycznej, psychicznej, rówieśniczej, symbolicznej, seksualnej, cyberprzemocy).
- A.3.4. Przedstawienie miejsc, w których można szukać pomocy w sytuacji doświadczania przemocy lub bycia jej świadkiem.
- A.3.5. Zaprezentowanie sposobów pokonywania niechęci do nauki i fobii szkolnej.
- A.3.6. Podejmowanie działań wspierających prawidłowe korzystanie z Internetu i nowych technologii informacyjno-komunikacyjnych.

- A.3.7. Rozpoznawanie nałogów i uzależnień (np. od alkoholu, nikotyny, narkotyków, dopalaczy, telefonu, Internetu, zakupów itp.) oraz sposobów przeciwdziałania ich skutkom.
- A.3.8. Ukazanie właściwego odniesienia do drugiego człowieka, ojczyzny i dóbr materialnych.
- A.3.9. Zachęcanie do odkrywania osobistych talentów i zdolności.
- A.3.10. Ukazanie prawidłowych postaw chrześcijan wobec wyznawców innych religii i światopoglądów.
- A.3.11. Poglębianie prawidłowego rozumienia podstawowych zagadnień z zakresu ekologii i odniesienia chrześcijan wobec świata stworzonego.

A.4. Człowiek wobec chrześcijańskiego dziedzictwa kulturowego

- A.4.1. Omówienie chrztu Mieszka I i chrystianizacji Polski.
- A.4.2. Ukazanie znaczenia misji św. Wojciecha.
- A.4.3. Rozbudzenie ciekawości poznawczej na przykładzie wybranych świętych.
- A.4.4. Odkrywanie wątków chrześcijańskich w literaturze.
- A.4.5. Wprowadzenie w tematykę katolickich stron internetowych, chrześcijańskich filmów i muzyki chrześcijańskiej dedykowanych dzieciom w starszym wieku szkolnym.

A.5. Święta i tradycje katolickie

- A.5.1. Poglębianie podstawowej wiedzy na temat roku liturgicznego (podział na okresy roku liturgicznego, Adwent, Boże Narodzenie, Wielki Post, Wielkanoc).
- A.5.2. Ukazanie znaczenia modlitwy różańcowej dla katolików.
- A.5.3. Poglębianie wiedzy na temat uroczystości Wszystkich Świętych i wspomnienia Wszystkich Wiernych Zmarłych.
- A.5.4. Ukazanie głównych świąt maryjnych.

B. Treści nauczania – wymagania szczegółowe

B.1. Poszukiwanie prawdy o Bogu i świecie. Uczeń:

- B.1.1. Analizuje sposoby odkrywania sensu i wartości życia.
- B.1.2. Omawia źródła ludzkiego szczęścia.

- B.1.3. Identyfikuje i analizuje znaczenie miłości w życiu.
- B.1.4. Opowiada o argumentach na istnienie Boga.
- B.1.5. Omawia powstanie świata i człowieka według Biblii i nauki.
- B.1.6. Charakteryzuje człowieka jako kobietę lub mężczyznę.
- B.1.7. Wyjaśnia, czym jest wolna wola człowieka.
- B.1.8. Analizuje wiarygodność Biblii.
- B.1.9. Na wybranych przykładach opowiada o fenomenie istnienia wielu religii.
- B.1.10. Podaje przykłady wartości wiary chrześcijańskiej w życiu młodego człowieka.
- B.1.11. Omawia zagadnienie opatrności Bożej w kontekście zła, cierpienia i śmierci w świecie.

B.2. Wiara i życie chrześcijan. Uczeń:

- B.2.1. Wyjaśnia pojęcie „objawienie Boże”.
- B.2.2. Analizuje podstawowe zagadnienia dotyczące Biblii (np. autorstwo Biblii, języki biblijne, podział ksiąg, sposób odszukiwania tekstów biblijnych).
- B.2.3. Na przykładach opisuje Boga, który wychodzi na spotkanie człowieka (Kain i Abel, wieża Babel, Noe).
- B.2.4. Określa Boga patriarchów: Abrahama, Izaaka, Jakuba i jego synów.
- B.2.5. Charakteryzuje postać Józefa i niewolę egipską.
- B.2.6. Na wybranych przykładach uzasadnia, że Bóg wyzwala człowieka (np. Mojżesz, Jozue).
- B.2.7. Na przykładach analizuje epokę sędziów (Samuel) i królów (Saul, Dawid, Salomon).
- B.2.8. Na konkretnych przykładach analizuje działalność wybranych proroków Starego Testamentu (Izajasza, Jeremiasza, Ezechiela, Daniela, Jonasza).
- B.2.9. Wyjaśnia zapowiedzi mesjańskie (protoewangelia, prorocy).
- B.2.10. Identyfikuje i analizuje najważniejsze wydarzenia z dzieciństwa Jezusa.
- B.2.11. Na wybranych przykładach analizuje najważniejsze momenty publicznej działalności Jezusa (chrzest w Jordanie, kuszenie na pustyni, wybór Dwunastu, Tabor, ustanowienie Eucharystii).
- B.2.12. Identyfikuje i analizuje wybrane cuda Jezusa (np. cud w Kanie Galilejskiej, uzdrowienia, rozmnożenie chleba i ryb, poskromienia sił natury, wskrzeszenia).

- B.2.13. Na podstawie przykładów wskazuje na Jezusa jako nauczyciela modlitwy.
- B.2.14. Na przykładach wybranych przypowieści (np. o zagubionej owcy, o siewcy, o robotnikach w winnicy, o talentach, o nielitościwym dłużniku, o miłosiernym Samarytaninie, o ziarnku gorczycy i kwasie chlebowym) analizuje nauczanie Jezusa.
- B.2.15. Opowiada o Eucharystii.
- B.2.16. Wyjaśnia znaczenie sakramentu pokuty i pojednania.
- B.2.17. Wyjaśnia związek między męką, śmiercią i zmartwychwstaniem Jezusa.
- B.2.18. Opisuje wniebowstąpienie i zesłanie Ducha Świętego.
- B.2.19. Opowiada o Trójcy Świętej.

B.3. Chrześcijanin wobec siebie i świata. Uczeń:

- B.3.1. Na przykładach uzasadnia znaczenie szacunku dla życia i zdrowia swojego oraz drugiego człowieka.
- B.3.2. Podaje przykłady wartości miłości bliźniego, pracowitości i uczciwości oraz budowania prawidłowych relacji interpersonalnych w rodzinie, grupie rówieśniczej, środowisku szkolnym, przestrzeni publicznej.
- B.3.3. Identyfikuje i wyjaśnia konstruktywne sposoby przeciwdziałania różnym zachowaniom przemocowym (np. przemocy fizycznej, psychicznej, rówieśniczej, symbolicznej, seksualnej, cyberprzemocy).
- B.3.4. Przedstawia miejsca, w których można szukać pomocy w sytuacji doświadczania przemocy lub bycia jej świadkiem.
- B.3.5. Wyjaśnia sposoby pokonywania niechęci do nauki i fobii szkolnej.
- B.3.6. Podaje przykłady działań wspierających prawidłowe korzystanie z Internetu i nowych technologii informacyjno-komunikacyjnych.
- B.3.7. Wskazuje negatywne skutki nałogów i uzależnień (np. od alkoholu, nikotyny, narkotyków, dopalaczy, telefonu, Internetu, zakupów, jedzenia, muzyki, pochwał).
- B.3.8. Proponuje sposoby przeciwdziałania nałogom i uzależnieniom.
- B.3.9. Na wybranych przykładach opisuje właściwe odniesienie do drugiego człowieka, ojczyzny i dóbr materialnych.
- B.3.10. Proponuje sposoby odkrywania osobistych talentów i zdolności.
- B.3.11. Na wybranych przykładach wskazuje prawidłowe postawy chrześcijan wobec wyznawców innych religii i światopoglądów.

- B.3.12. Identyfikuje i analizuje podstawowe zagadnienia z zakresu ekologii.
- B.3.13. Na przykładach opisuje odniesienie chrześcijan wobec świata stworzonego.

B.4. Człowiek wobec chrześcijańskiego dziedzictwa kulturowego. Uczeń:

- B.4.1. Omawia chrzest Mieszka I i chrystianizację Polski.
- B.4.2. Wskazuje na znaczenie misji św. Wojciecha w rozwoju chrześcijaństwa w Polsce.
- B.4.3. Analizuje i ocenia działalność wybranych świętych.
- B.4.4. Na przykładach wskazuje i analizuje wątki chrześcijańskie w literaturze.
- B.4.5. Na wybranych przykładach identyfikuje i ocenia katolickie strony internetowe, chrześcijańskie filmy i muzykę chrześcijańską dedykowane dzieciom w starszym wieku szkolnym.

B.5. Święta i tradycje katolickie. Uczeń:

- B.5.1. Rozpoznaje okresy roku liturgicznego (Adwent, Boże Narodzenie, Wielki Post, Wielkanoc) i krótko je charakteryzuje.
- B.5.2. Na przykładach określa znaczenie modlitwy różańcowej w życiu katolików.
- B.5.3. Na przykładach wyjaśnia znaczenie uroczystości Wszystkich Świętych i wspomnienia Wszystkich Wiernych Zmarłych w życiu katolików.
- B.5.4. Identyfikuje i analizuje główne święta maryjne.

Warunki i sposób realizacji

Nauczanie religii w klasach IV-VI stanowi naturalne przedłużenie edukacji religijnej z pierwszego etapu kształcenia. W jego ramach szczególny nacisk kładzie się na powiązanie treści religijnych z wiedzą szkolną, zwłaszcza w obszarze kształtowania sposobów poznawania świata i dziedzictwa kulturowego, wartościowania, doskonalenia myślenia konkretnego czy też abstrakcyjnego oraz rozwijania umiejętności komunikowania się z innymi osobami. Fundamentem procesu nauczania są zasady dydaktyczne i wychowawcze ukierunkowane na wspieranie wszechstronnego rozwoju ucznia. Za ważne uznaje się wspieranie każdego uczestnika lekcji religii w kształtowaniu charakteru, odkrywaniu i internalizacji systemu chrześcijańskich wartości, kształtowaniu sumienia czy też w odnajdywaniu swojego miejsca w grupie

rówieśniczej i nowej rzeczywistości szkolnej. Układ treści ma charakter liniowy. Prowadzenie lekcji religii powinno łączyć wymiar dydaktyczny z wychowawczym, tworząc warunki do integralnego rozwoju ucznia w sferach: intelektualnej, emocjonalnej, społecznej i duchowej. Nauczyciel religii jest odpowiedzialny za kreowanie sytuacji dydaktycznych umożliwiających harmonijny rozwój wszystkich tych wymiarów. Lekcje religii powinny zaczynać się od rozpoznawania, w jaki sposób uczniowie rozumieją określone zagadnienie. Służą temu różnego rodzaju metody i techniki diagnostyczne, definiowania pojęć oraz twórczego myślenia (np. skojarzenia, burza mózgów, kula śniegowa, mapa myśli/pojęciowa). Następnie, wykorzystując różnorodne źródła wiedzy, nauczyciel religii powinien stwarzać uczniom okazję do analizowania określonych zagadnień i wypracowania własnego, ale opartego na racjonalnych przesłankach, rozumienia omawianych zagadnień, weryfikacji dotychczasowych przekonań, budowania uogólnionych struktur i konfrontowania własnych opinii z wiedzą religijną. W procesie dydaktycznym nauczyciel religii powinien wykorzystywać szeroką gamę metod i technik nauczania – uczenia się, które umożliwią skuteczne łączenie perspektywy religijnej z kulturową, uwzględniając przy tym indywidualne potrzeby i możliwości każdego ucznia.

Zaleca się wykorzystanie podejścia konstruktywistycznego w nauczaniu, które opiera się na aktywnym budowaniu wiedzy przez uczniów. Kluczowe jest nawiązywanie do posiadanych już przez nich doświadczeń i przekonań, a następnie tworzenie warunków do samodzielnego odkrywania i konstruowania nowych znaczeń. Proces ten powinien obejmować pracę indywidualną, w parach oraz w małych zespołach, umożliwiając dialog i wymianę myśli między uczniami i nauczycielem religii.

W praktycznej realizacji tych założeń szczególnie istotne jest stosowanie metod aktywizujących, w tym pracy w parach i grupach, oraz technik rozwijających samodzielność poznawczą i umiejętność współpracy. Skuteczne okazują się metody dyskusyjne, problemowe i dramowe, wzbogacone o elementy biblijne oraz różnorodne zadania angażujące uczniów, np. łańcuchówki, krzyżówki czy gry edukacyjne.

Współcześnie zarówno w przygotowaniu, jak i realizacji lekcji religii warto korzystać z narzędzi opartych na sztucznej inteligencji, a także aplikacji z funkcjami AI pomagających tworzyć m.in. prezentacje multimedialne. Warto śledzić rozwój tej technologii, gdyż daje ona coraz większe możliwości edukacyjne.

Efektywna realizacja programu nauczania wymaga od nauczyciela religii wykorzystania różnorodnych pomocy dydaktycznych, w tym materiałów wizualnych i audiowizualnych, oraz umiejętnego stosowania nowoczesnych technologii informacyjno-komunikacyjnych. Kluczowa jest także zdolność dostosowania wykorzystywanych metod i narzędzi do potrzeb oraz możliwości uczniów.

Odpowiednie zastosowanie wymienionych metod i narzędzi dydaktycznych może skutecznie motywować uczniów do aktywnego uczestnictwa w lekcjach oraz rozwijać ich zainteresowanie tematyką religijną, prowadząc do głębszego poznania i przyswojenia wartości chrześcijańskich. W pracy z uczniami klas IV-VI nauczyciel religii powinien korzystać z aktualnych osiągnięć pedagogiki i dydaktyki, łącząc je ze specyfiką nauczania religii. Projektowane działania edukacyjne mają angażować uczniów na wielu płaszczyznach, stymulując ich różnorodne formy aktywności i wspierając wielokierunkowy rozwój.

W grupach zróżnicowanych pod względem religijnym konieczne jest elastyczne podejście do organizacji zajęć, uwzględniające różnorodność doświadczeń i przekonań uczniów. Nauczyciel religii, przygotowując zajęcia, powinien wykazywać się kreatywnością w planowaniu procesu dydaktyczno-wychowawczego. Szczególną uwagę należy zwrócić na dobór odpowiednich metod i środków dydaktycznych, które uwzględniają potrzeby rozwojowe uczniów w tym wieku. Priorytetem jest wykorzystanie narzędzi angażujących różne zmysły, np. gier dydaktycznych, muzykowania, działań konstrukcyjnych, tablic interaktywnych z oprogramowaniem, urządzeń mobilnych z aplikacjami, pomocy wizualnych, komputerów ze stałym łączem internetowym, zdjęć, filmów, nagrań audio. Szczególnie efektywne i atrakcyjne dla uczniów klas IV-VI są: scenki dramatyczne, śpiew, konferencja prasowa.

Przedstawione metody i techniki nauczania – uczenia się mają na celu rozbudzenie w uczniach naturalnej ciekawości poznawczej i pozytywnego stosunku do zajęć z religii. Na tym etapie edukacyjnym kluczowe jest rozwijanie w dzieciach świadomego zainteresowania wiedzą religijną oraz wychowanie do dialogu międzykulturowego i międzyreligijnego, przy równoczesnym wspieraniu ich w odkrywaniu bogactwa tradycji chrześcijańskiej. Realizacja tych celów wymaga od nauczyciela religii odpowiednich kwalifikacji i kompetencji zawodowych.

Istotnym elementem skutecznego nauczania jest umiejętne uzupełnianie i integrowanie treści religijnych z wiedzą przekazywaną w ramach innych

przedmiotów szkolnych. Takie podejście nie tylko wspiera całościowy rozwój ucznia, ale także zwiększa jego motywację do aktywnego uczestnictwa w lekcjach religii. Wymaga to od nauczyciela dobrej znajomości podstawy programowej kształcenia ogólnego na drugim etapie edukacyjnym, zwłaszcza z zakresu języka polskiego, historii, przyrody/biologii, geografii, plastyki, muzyki, informatyki, oraz umiejętności odwoływania się na bieżąco do możliwości i potrzeb rozwojowych ucznia, jak też do jego wiedzy i umiejętności. W sposób szczególny uwzględnić należy takie obszary korelacji lekcji religii z edukacją szkolną, które sprzyjają poznawaniu przez uczniów chrześcijańskiego dziedzictwa kulturowego, wyrażaniu opinii, odkrywaniu przydatności zagadnień poruszanych w toku lekcji religii, podejmowaniu refleksji nad własnym zachowaniem oraz kształtowaniu ciekawości poznawczej, otwartości i tolerancji. Lekcje religii powinny być wzbogacane dodatkowymi formami zajęć służącymi upowszechnianiu chrześcijańskiego dziedzictwa kulturowego w jego wymiarze lokalnym, narodowym i światowym. Ważne miejsce zajmuje również współpraca z instytucjami i osobami działającymi na rzecz rozwoju chrześcijańskich tradycji czy też promocji chrześcijańskiej kultury i sztuki. Zaleca się możliwie częste uwzględnianie kontekstów lokalnych poprzez urządzenie wycieczek do obiektów sakralnych oraz organizowanie różnego rodzaju konkursów klasowych, szkolnych i międzyklasowych, np. plastycznych, muzycznych, teatralnych. Wymienione inicjatywy edukacyjne wymagają systematycznej, odpowiednio zaplanowanej i realizowanej współpracy ze środowiskiem rodzinnym i parafialnym, zwłaszcza w zakresie wychowania religijnego, przeciwdziałania różnym zachowaniom przemocowym oraz zapewnienia poczucia bezpieczeństwa każdemu uczniowi.

4. Podstawa programowa nauczania religii dla klas VII-VIII szkoły podstawowej

W nauczaniu religii uczniów klas VII-VIII zakłada się realizację dydaktycznych i wychowawczych celów kształcenia skoncentrowanych wokół przekazywania wiadomości i rozwijania umiejętności. Cele te skupiają się na wspieraniu uczniów w holistycznym rozwoju. Poszczególne elementy nauczania i uczenia się zostały sformułowane dla pięciu równoważnych i wzajemnie się uzupełniających działów tematycznych. Ich realizacja ukierunkowana jest na towarzyszenie uczniom w całościowym rozwoju, w tym w poszerzaniu wiedzy religijnej, nabywaniu nowych doświadczeń oraz rozwijaniu umiejętności analizowania, wartościowania i egemplifikacji wiedzy teoretycznej. Za ważne uznaje się wspieranie uczniów w odkrywaniu chrześcijańskich wartości i norm moralnych, doskonalenie ich umiejętności społecznych i rozwijanie kreatywności myślenia abstrakcyjnego. Zakłada się też rozbudzanie zainteresowania uczniów chrześcijańskim dziedzictwem kulturowym, rozwijanie wrażliwości na wartości urzeczywistnione w dziełach z dziedziny sztuki, muzyki oraz filmu, uczenie szacunku do narodowego i światowego dziedzictwa kulturowego będącego nośnikiem wartości chrześcijańskich. Integralnie z tym związane są działania ukierunkowane na wspieranie uczniów w rozwijaniu zachowań wynikających z takich wartości, jak: miłość, dobro, prawda, piękno, odpowiedzialność, sprawiedliwość, wolność, tolerancja. Wymaga to od nauczyciela religii troski o rzetelność przekazu wiedzy religijnej, właściwej dbałości o kształtowanie pamięci o dziedzictwie kulturowym chrześcijaństwa oraz współdziałania z podmiotami odpowiedzialnymi za całościowy rozwój ucznia klas VII-VIII.

Nauczanie religii na tym etapie edukacyjnym może stanowić pomoc dla parafialnego przygotowania do sakramentu bierzmowania, zwłaszcza

w przekazie odpowiedniej wiedzy religijnej. Nie może jednak zastępować parafii w procesie wtajemniczenia chrześcijańskiego. Zaprezentowane niżej treści dotyczące sakramentu bierzmowania nie są szczegółowe ze względu na specyfikę podstawy programowej oraz fakt, że w znacznej części polskich parafii sakrament ten udzielany jest młodzieży szkół ponadpodstawowych.

A. Cele kształcenia – wymagania ogólne

A.1. Fundamentalne pytania o Boga i świat

- A.1.1. Ukazanie sensu i wartości życia.
- A.1.2. Analiza biblijnych opisów powstania świata i człowieka w odniesieniu do koncepcji naukowych.
- A.1.3. Ukazanie stworzenia człowieka jako kobiety lub mężczyzny.
- A.1.4. Scharakteryzowanie człowieka jako istoty cielesno-duchowej.

A.2. Wiara i życie katolików

- A.2.1. Pogłębianie wiadomości na temat narodzenia i historyczności Jezusa Chrystusa.
- A.2.2. Uzasadnienie bóstwa i człowieczeństwa Jezusa Chrystusa.
- A.2.3. Analiza błogosławieństw ewangelicznych.
- A.2.4. Wzbogacenie wiadomości na temat Ducha Świętego, Jego darów i owoców.
- A.2.5. Pogłębienie wiedzy na temat niepokalanego poczęcia Maryi i Jej wniebowzięcia.
- A.2.6. Omówienie genezy, tożsamości i przymiotów Kościoła.
- A.2.7. Ukazanie liturgii jako publicznego kultu Boga.
- A.2.8. Pogłębienie wiadomości na temat chrześcijańskiego znaczenia niedzieli.
- A.2.9. Omówienie znaczenia i obrzędów siedmiu sakramentów świętych.
- A.2.10. Pogłębienie rozumienia istoty, liturgii i skutków sakramentu bierzmowania.
- A.2.11. Ukazanie chrześcijańskiego rozumienia pokusy i grzechu.
- A.2.12. Pogłębienie wiedzy na temat znaczenia i form modlitwy chrześcijańskiej.
- A.2.13. Ukazanie seksualności jako daru i zadania.
- A.2.14. Analiza współczesnych zagrożeń rozwoju psychoseksualnego.

- A.2.15. Wyjaśnienie moralnych aspektów stosowania antykoncepcji.
- A.2.16. Wyjaśnienie nauczania Kościoła katolickiego na temat homoseksualizmu i transseksualizmu.
- A.2.17. Motywowanie do troski o ludzkie życie i zdrowie (konteksty: aborcja, eutanazja, choroba, starość i śmierć).

A.3. Młody człowiek wobec siebie i pluralistycznego świata

- A.3.1. Wspieranie w budowaniu poczucia własnej wartości.
- A.3.2. Motywowanie do troski o kulturę osobistą.
- A.3.3. Przybliżenie postawy chrześcijańskiej wobec hejtu i różnych form przemocy (fizycznej, psychicznej, seksualnej itp.).
- A.3.4. Wspieranie w budowaniu postawy asertywności.
- A.3.5. Ukazanie chrześcijańskiej postawy wobec samotności.
- A.3.6. Motywowanie do budowania prawidłowych relacji rodzinnych i przyjacielskich.
- A.3.7. Wskazanie na znaczenie grup rówieśniczych.
- A.3.8. Odkrywanie istoty i kryteriów miłości.
- A.3.9. Motywowanie do rozwoju świadomości i zaangażowania ekologicznego.
- A.3.10. Omówienie relacji między chrześcijaństwem i judaizmem.
- A.3.11. Zapoznanie z podobieństwami i różnicami między chrześcijaństwem i islamem.
- A.3.12. Omówienie relacji między chrześcijaństwem i religiami Dalekiego Wschodu.
- A.3.13. Zaprezentowanie chrześcijaństwa na tle wielości religii.
- A.3.14. Motywowanie do odkrywania wartości wiary religijnej we współczesnym świecie.
- A.3.15. Analiza współczesnych zagrożeń duchowych.

A.4. Chrześcijaństwo w historii i kulturze

- A.4.1. Wyjaśnienie roli Kościoła w nauce i sztuce.
- A.4.2. Zaprezentowanie architektury i sztuki gotyckiej w Europie ze szczególnym uwzględnieniem katedr.
- A.4.3. Wyjaśnienie roli Kościoła w sztuce renesansu.
- A.4.4. Ukazanie znaczenia sztuki baroku.
- A.4.5. Zaprezentowanie bazyliki św. Piotra oraz kaplicy Sykstyńskiej w Watykanie.

- A.4.6. Scharakteryzowanie współczesnej architektury sakralnej (np. kościół Sagrada Familia w Barcelonie).
- A.4.7. Przedstawienie wkładu wybranych świętych w chrześcijaństwo i kulturę.
- A.4.8. Ukazanie postaci św. Jana Pawła II jako obrońcy praw człowieka.
- A.4.9. Przybliżenie współczesnej muzyki chrześcijańskiej dla młodzieży.
- A.4.10. Analiza wybranych filmów inspirowanych chrześcijaństwem.
- A.4.11. Zaprezentowanie katolickich stron internetowych dla młodzieży i profili w mediach społecznościowych.

A.5. Święta i tradycje katolickie

- A.5.1. Utrwalenie i poszerzenie wiadomości na temat znaczenia roku liturgicznego.
- A.5.2. Utrwalenie i pogłębienie wiedzy odnośnie do znaczenia i obchodów uroczystości Objawienia Pańskiego.
- A.5.3. Utrwalenie i poszerzenie wiadomości dotyczących nabożeństw wielkopostnych (droga krzyżowa, gorzkie żale) i Triduum Paschalnego.
- A.5.4. Omówienie znaczenia i obchodów uroczystości Najświętszego Ciała i Krwi Chrystusa.
- A.5.5. Scharakteryzowanie kultu Najświętszego Serca Pana Jezusa.
- A.5.6. Poszerzenie wiadomości na temat katolickich tradycji i zwyczajów społeczności lokalnej.

B. Treści nauczania – wymagania szczegółowe

B.1. Fundamentalne pytania o Boga i świat. Uczeń:

- B.1.1. Odkrywa sens i wartość życia.
- B.1.2. Analizuje biblijne opisy powstania świata i człowieka w odniesieniu do naukowych koncepcji.
- B.1.3. Wyjaśnia, że człowiek został stworzony jako kobieta lub mężczyzna.
- B.1.4. Charakteryzuje człowieka jako istotę cielesno-duchową.

B.2. Wiara i życie katolików. Uczeń:

- B.2.1. Opowiada o narodzeniu i historyczności Jezusa Chrystusa.
- B.2.2. Wyjaśnia, na czym polega chrześcijańska wiara w bóstwo i człowieczeństwo Jezusa Chrystusa (unia hipostatyczna).

- B.2.3. Analizuje błogosławieństwa ewangeliczne.
- B.2.4. Na przykładach wyjaśnia rolę Ducha Świętego, Jego darów i owoców w życiu chrześcijanina.
- B.2.5. Wyjaśnia znaczenie katolickich dogmatów o niepokalanym poczęciu i wniebowzięciu Maryi.
- B.2.6. Omawia genezę, tożsamość i przymioty Kościoła.
- B.2.7. Opowiada o liturgii jako publicznym kulcie Boga.
- B.2.8. Analizuje chrześcijańskie znaczenie niedzieli – dnia świętego.
- B.2.9. Omawia znaczenie i obrzędy siedmiu sakramentów świętych.
- B.2.10. Wyjaśnia istotę, liturgię i skutki sakramentu bierzmowania.
- B.2.11. Wskazuje na chrześcijańskie rozumienie pokusy i grzechu.
- B.2.12. Opowiada o znaczeniu i formach modlitwy chrześcijańskiej.
- B.2.13. Wyjaśnia moralne aspekty antykoncepcji.
- B.2.14. Opowiada o prawidłowych postawach chrześcijan wobec rozwodu i separacji.
- B.2.15. Omawia chrześcijańskie przeżywanie seksualności.
- B.2.16. Podaje przykłady współczesnych zagrożeń rozwoju psychoseksualnego.
- B.2.17. Wyjaśnia nauczanie Kościoła na temat homoseksualizmu i transseksualizmu.
- B.2.18. Omawia troskę o ludzkie życie i zdrowie (konteksty: aborcja, eutanazja, choroba, starość i śmierć).

B.3. Młody człowiek wobec siebie i pluralistycznego świata. Uczeń:

- B.3.1. Wyjaśnia, jak budować poczucie własnej wartości.
- B.3.2. Podaje przykłady troski o kulturę osobistą.
- B.3.3. Przybliża postawy chrześcijanin wobec hejtu i różnych form przemocy (fizycznej, psychicznej, seksualnej itp.).
- B.3.4. Podaje przykłady budowania postawy asertywności.
- B.3.5. Omawia chrześcijańskie oblicza samotności.
- B.3.6. Angażuje się w budowanie prawidłowych relacji rodzinnych i przyjacielskich.
- B.3.7. Wskazuje na znaczenie grup rówieśniczych.
- B.3.8. Omawia istotę i kryteria miłości.
- B.3.9. Podaje przykłady rozwoju świadomości i zaangażowania ekologicznego.
- B.3.10. Omawia relacje między chrześcijaństwem i judaizmem.

- B.3.11. Wskazuje podobieństwa i różnice między chrześcijaństwem i islamem.
- B.3.12. Omawia relacje między chrześcijaństwem i religiami Dalekiego Wschodu.
- B.3.13. Analizuje chrześcijaństwo na tle wielości religii.
- B.3.14. Odkrywa wartość wiary religijnej we współczesnym świecie.
- B.3.15. Analizuje współczesne zagrożenia duchowe.

B.4. Chrześcijaństwo w historii i kulturze. Uczeń:

- B.4.1. Wyjaśnia rolę Kościoła w nauce i sztuce.
- B.4.2. Charakteryzuje architekturę i sztukę gotycką w Europie ze szczególnym uwzględnieniem katedr.
- B.4.3. Analizuje znaczenie sztuki baroku.
- B.4.4. Opisuje bazylikę św. Piotra oraz kaplicę Sykstyńską w Watykanie.
- B.4.5. Identyfikuje i charakteryzuje współczesną architekturę sakralną (np. kościół Sagrada Familia w Barcelonie).
- B.4.6. Przedstawia wkład wybranych świętych w chrześcijaństwo i kulturę.
- B.4.7. Prezentuje postać św. Jana Pawła II jako obrońcy praw człowieka.
- B.4.8. Identyfikuje i opisuje współczesną muzykę chrześcijańską dla młodzieży.
- B.4.9. Identyfikuje i analizuje wybrane filmy inspirowane chrześcijaństwem.
- B.4.10. Wymienia i opisuje katolickie strony internetowe dla młodzieży oraz profile w mediach społecznościowych.

B.5. Święta i tradycje katolickie. Uczeń:

- B.5.1. Wyjaśnia znaczenie roku liturgicznego.
- B.5.2. Omawia znaczenie i obchody uroczystości Objawienia Pańskiego.
- B.5.3. Opisuje nabożeństwa wielkopostne (droga krzyżowa, gorzkie żale).
- B.5.4. Wyjaśnia istotę Triduum Paschalnego.
- B.5.5. Omawia znaczenie i obchody uroczystości Najświętszego Ciała i Krwi Chrystusa.
- B.5.6. Charakteryzuje kult Najświętszego Serca Pana Jezusa.
- B.5.7. Analizuje katolickie tradycje i zwyczaje społeczności lokalnej.

Warunki i sposób realizacji

Nauczanie religii w klasach VII-VIII jest integralnie powiązane z poprzednim etapem kształcenia w systemie szkolnym. Obejmuje dwa lata nauki. Adresowane jest do wszystkich uczestników procesu nauczania i uczenia się

w szkole niezależnie od poziomu rozwoju religijnego i różnorodnego poziomu doświadczeń religijnych. Zakłada skorelowanie celów kształcenia i treści nauczania z edukacją szkolną, zwłaszcza w obszarze kształtowania sposobów poznawania świata i dziedzictwa kulturowego, wartościowania, doskonalenia myślenia abstrakcyjnego oraz rozwijania umiejętności komunikowania się i współpracy w grupie. Charakteryzuje je respektowanie podstawowych zasad dydaktycznych i wychowawczych skoncentrowanych wokół stymulowania wielostronnego, harmonijnego i całościowego rozwoju ucznia. Za ważne uznaje się wspieranie każdego uczestnika lekcji religii w odkrywaniu i internalizacji systemu chrześcijańskich wartości, rozwijaniu kompetencji społecznych i przygotowaniu do otwartego dialogu z innymi.

Do osiągnięcia zakładanych w klasach VII-VIII wymagań ogólnych i szczegółowych konieczne jest doprecyzowanie na etapie tworzenia programu nauczania religii. Ważne jest przy tym zwrócenie uwagi na zakładane wiadomości i umiejętności, które uczeń rozwinął w toku interakcji z nauczycielem religii i w zespole klasowym. Sposób podejmowania określonych treści podczas lekcji religii ma nie tylko charakter dydaktyczny, ale także wychowawczy. Zakłada tworzenie przez nauczyciela religii sytuacji sprzyjających rozwojowi wszystkich sfer osobowości (poznawczej, afektywnej, działaniowej, religijnej, duchowej). Każdą jednostkę lekcyjną warto rozpoczynać od diagnozy wstępnej wiedzy i rozumienia zagadnień przez młodzież. Do tego celu można wykorzystać zróżnicowane metody aktywizujące, np. burzę mózgów, metodę niedokończonych zdań, mapę myśli. Następnie, wykorzystując różnorodne źródła wiedzy (np. teksty biblijne), nauczyciel religii powinien stwarzać uczniom okazję do analizowania określonych zagadnień i wypracowania własnego, ale opartego na racjonalnych przesłankach, rozumienia omawianych zagadnień, weryfikacji dotychczasowych przekonań, budowania uogólnionych struktur i konfrontowania własnych opinii z wiedzą religijną. Ponadto w organizowaniu procesu dydaktycznego nauczyciel religii jest zobowiązany do stosowania różnych rozwiązań metodycznych, które zapewnią integrację kształcenia religijnego i kulturowego uczniom o zróżnicowanych potrzebach edukacyjnych. Zaleca się uwzględnianie podstawowych tez konstruktywizmu jako teorii uczenia się, czyli odwołanie do wiedzy i przekonań uczniów na dany temat, poznanie ich wiedzy potocznej (osobistych punktów widzenia i przekonań), a także stwarzanie uczniom okazji do działań poznawczych (organizowania i reorganizowania doświadczeń, strukturyzowania i restrukturyzowania ich w kontekście społeczno-

-kulturowym i religijnym, stawiania pytań i poszukiwania odpowiedzi, tworzenia nowej wiedzy i negocjowania znaczeń poprzez uczenie się w małych zespołach, dialog z samym sobą, z innymi uczestnikami lekcji religii i z nauczycielem religii).

Przygotowanie metodyczne nauczyciela religii w klasach VII-VIII powinno opierać się na najnowszych osiągnięciach dydaktyki ogólnej oraz metodyki i dydaktyki nauczania religii. Projektowane działania edukacyjne powinny angażować uczniów na różnych poziomach percepcji i aktywności, uwzględniając ich potrzeby rozwojowe oraz zainteresowania. Zróżnicowanie religijne zespołów klasowych wymaga elastycznego i zindywidualizowanego podejścia do organizacji procesu dydaktycznego, z uwzględnieniem różnorodności doświadczeń religijnych i duchowych uczniów. W celu zwiększenia skuteczności nauczania i uczenia się można wykorzystać sketchnoting, czyli sposób notowania, zapamiętywania i prezentowania najróżniejszych treści w formie wizualnej z wykorzystaniem rysunków, symboli i innych dowolnych znaków graficznych. Tego rodzaju notatka graficzna bazuje na naturalnej skłonności ludzkiego mózgu do myślenia obrazami. Sprzyja wspieraniu uczniów w rozwijaniu myślenia wizualnego. Zaproponowane strategie dydaktyczne mają na celu rozwijanie kreatywnego myślenia oraz budowanie pozytywnego odniesienia młodzieży do zagadnień religijnych.

We współczesnej dydaktyce korzystne wydaje się używanie różnych narzędzi opartych na sztucznej inteligencji zarówno podczas przygotowywania, jak i prowadzenia zajęć. Mogą to być nowoczesne wyszukiwarki internetowe czy chatboty, pozwalające na przygotowanie materiałów źródłowych, sprawdzianów, zdjęć, grafik itp. Bardzo praktyczne wydają się także narzędzia z funkcjami AI do tworzenia prezentacji multimedialnych, zarówno z treści autorskich, jak i pochodzących z Internetu.

Istotnym elementem efektywnego nauczania religii jest umiejętne łączenie treści religijnych z wiedzą przekazywaną w ramach innych przedmiotów szkolnych, co sprzyja całościowemu rozwojowi intelektualnemu i duchowemu ucznia. Jest to konieczne do integracji procesów nauczania i uczenia się oraz zwiększenia zaangażowania uczniów w toku lekcji religii. Korelacja ta wymaga od nauczyciela religii dobrej znajomości treści obowiązującej podstawy programowej kształcenia ogólnego na tym etapie edukacyjnym, zwłaszcza z zakresu języka polskiego, historii, przyrody/biologii, geografii, plastyki, muzyki, informatyki, oraz umiejętności odwoływania się na bieżąco do możliwości i potrzeb rozwojowych ucznia, jak też do jego wiedzy i umie-

jętności. W sposób szczególny uwzględnić należy takie obszary korelacji lekcji religii z edukacją szkolną, które sprzyjają poznawaniu przez uczniów chrześcijańskiego dziedzictwa kulturowego, wyrażaniu opinii, odkrywaniu przydatności zagadnień podejmowanych w toku lekcji religii, podejmowaniu refleksji nad własnym zachowaniem oraz kształtowaniu ciekawości poznawczej, otwartości i tolerancji.

Lekcje religii w miarę możliwości powinny być uzupełniane innymi formami zajęć, których celem jest m.in. upowszechnianie chrześcijańskiego dziedzictwa kulturowego w jego wymiarze lokalnym, narodowym i światowym oraz współpraca z instytucjami i osobami działającymi na rzecz rozwoju chrześcijańskich tradycji czy też promocji chrześcijańskiej kultury i sztuki. Zaleca się możliwie częste uwzględnianie kontekstów lokalnych poprzez urządzanie wycieczek do obiektów sakralnych, bibliotek i muzeów oraz organizowanie różnego rodzaju konkursów klasowych, szkolnych i międzyklasowych, np. plastycznych, muzycznych, teatralnych. Działania te należy skorelować z systematycznym wychowaniem religijnym w środowisku rodzinnym i parafialnym oraz z programem wychowawczo-profilaktycznym szkoły, zwłaszcza w zakresie przeciwdziałania różnym zagrożeniom.

5. Podstawa programowa nauczania religii dla szkół ponadpodstawowych: liceum, technikum i branżowej szkoły I i II stopnia

Podstawa programowa nauczania religii dla szkoły ponadpodstawowej koncentruje się na towarzyszeniu uczniom w krytycznym namyśle nad fundamentalnymi pytaniami egzystencjalnymi oraz w rozwoju zdolności do świadomego i odpowiedzialnego podejmowania wyborów religijno-moralnych. Szczególny nacisk położony jest na rozwijanie kompetencji analitycznych i interpretacyjnych w odniesieniu do katolickich prawd wiary, liturgii oraz współczesnych wyzwań moralno-etycznych. Za ważne uznaje się wspieranie młodego człowieka w kształtowaniu umiejętności prowadzenia dialogu międzywyznaniowego i międzykulturowego w pluralistycznym świecie. Priorytetowo traktuje się wspieranie młodzieży w samodzielnym odkrywaniu i pogłębianiu wartości chrześcijańskich oraz ich twórczej interpretacji w kontekście współczesnych przemian społeczno-kulturowych. Proces ten wymaga od nauczyciela religii nie tylko przekazywania wiedzy, ale przede wszystkim kreowania przestrzeni do otwartej dyskusji i krytycznej refleksji. Skuteczna realizacja tych założeń możliwa jest dzięki współpracy z rodzicami, gronem pedagogicznym, duszpasterzami oraz przedstawicielami lokalnej społeczności, którzy wspierają wielowymiarowy rozwój młodego człowieka w okresie intensywnego kształtowania się jego osobowości i światopoglądu. Współcześnie wymagana jest również obecność nauczycieli religii w cyberprzestrzeni w celu promocji wartości chrześcijańskich i komunikacji z wychowankami.

Treści proponowane w podstawie programowej zostały podzielone na pięć działów. Pierwszy (Poszukiwania i dylematy młodego człowieka)

koncentruje się na fundamentalnych pytaniach egzystencjalnych i filozoficznych. Obejmuje zagadnienia związane z poszukiwaniem sensu życia, relacją między nauką a wiarą, problemem wolności i determinizmu oraz kwestią zła. Szczególny nacisk położony jest na rozwijanie umiejętności krytycznego myślenia i argumentacji. Dział drugi (Wiara i życie Kościoła katolickiego) skupia się na pogłębionym zrozumieniu doktryny katolickiej i różnych form życia katolickiej wspólnoty. Obejmuje analizę Pisma Świętego, sakramentów, moralności chrześcijańskiej w kontekście współczesnych wyzwań i kształtowania sumienia. Istotną kwestią jest również refleksja nad rolą świeckich w Kościele. Znaczące miejsce zajmują zagadnienia dotyczące rozeznania osobistego powołania życiowego i wyboru odpowiedniej drogi życia. Chodzi tutaj nie tylko o wybór zawodu, ale przede wszystkim o odkrycie swojego powołania do małżeństwa i życia rodzinnego lub do wyłącznej służby Bogu w Kościele. Dział trzeci (Młodzież w pluralistycznym świecie) podejmuje tematykę związaną z funkcjonowaniem uczniów w nowoczesnym świecie, zróżnicowanym etnicznie, religijnie i światopoglądowo. Istotnym elementem jest wprowadzenie w ekumenizm oraz dialog międzyreligijny, udzielenie pomocy młodym ludziom w poznaniu różnych kultur, narodowości, religii, światopoglądów, stylów życia, wartości obecnych w dzisiejszym, pluralistycznym świecie, a także w budowanie wzajemnego braterstwa między ludźmi w duchu encykliki papieża Franciszka *Fratelli tutti*. W podstawie programowej dla szkół ponadpodstawowych poruszane są również kwestie etyki w świecie cyfrowym, ekologii, migracji, wolontariatu oraz radzenia sobie z kryzysami żywotnymi. Szczególna uwaga poświęcona została rozwojowi kompetencji społecznych i zawodowych w duchu chrześcijańskim. W dziale czwartym (Chrześcijańskie dziedzictwo kulturowe) zaplanowane zostały zagadnienia ukierunkowane na zrozumienie wpływu chrześcijaństwa na kulturę europejską. Obejmuje on analizę sztuki chrześcijańskiej, historii Kościoła oraz życiorysów świętych, którzy mieli znaczący wpływ na losy Europy i Polski. Celem jest rozwijanie świadomości kulturowej i szacunku dla tradycji. Dział piąty (Święta i tradycje katolickie) poświęcony jest pogłębionemu rozumieniu roku liturgicznego i świąt chrześcijańskich. Podejmowana w nim problematyka wykracza poza samo opisanie tradycji, koncentrując się na egzystencjalnym, religijnym i kulturowym znaczeniu świąt oraz duchowym wymiarze świętowania w kontekście współczesnym.

A. Cele kształcenia – wymagania ogólne

A.1. Poszukiwania i dylematy młodego człowieka

- A.1.1. Rozwijanie umiejętności dialogu między nauką a wiarą.
- A.1.2. Analizowanie istnienia Boga w oparciu o argumenty filozoficzne.
- A.1.3. Analiza argumentów na wiarygodność Biblii.
- A.1.4. Interpretacja naukowych teorii powstania świata i życia w perspektywie chrześcijańskiej.
- A.1.5. Analiza chrześcijańskiej koncepcji człowieka.
- A.1.6. Pomoc w rozumieniu duchowego wymiaru ludzkiej egzystencji.
- A.1.7. Poglębianie refleksji nad wolnością człowieka i determinizmem.
- A.1.8. Interpretacja zjawiska zła w kontekście teodycei.
- A.1.9. Krytyczne rozpoznawanie wartości i sensu życia.

A.2. Wiara i życie Kościoła katolickiego

- A.2.1. Poglębenie rozumienia najważniejszych wydarzeń z historii biblijnej.
- A.2.2. Hermeneutyka Pisma Świętego w kontekście współczesnych wyzwań.
- A.2.3. Przedstawienie syntezy prawd wiary katolickiej.
- A.2.4. Poglębianie pojmowania istoty i znaczenia sakramentów.
- A.2.5. Poglębianie rozumienia znaczenia praktyk religijnych w chrześcijaństwie.
- A.2.6. Analiza chrześcijańskiej koncepcji moralności.
- A.2.7. Poglębenie rozumienia przykazań Dekalogu w kontekście współczesnych wyzwań.
- A.2.8. Poglębenie umiejętności kształtowania sumienia w obliczu współczesnych dylematów moralnych i etycznych.
- A.2.9. Ukazanie roli świeckich we wspólnocie Kościoła katolickiego.
- A.2.10. Pomoc w odkrywaniu osobistego powołania w różnych wymiarach życia indywidualnego i społecznego.

A.3. Młodzież w pluralistycznym świecie

- A.3.1. Krytyczna refleksja nad zjawiskami społeczno-kulturowymi z perspektywy chrześcijańskiej.
- A.3.2. Rozwijanie kompetencji społecznych w pluralistycznym świecie inspirowanych wartościami chrześcijańskimi.

- A.3.3. Odkrywanie konstruktywnych sposobów radzenia sobie z kryzysami egzystencjalnymi.
- A.3.4. Wzmacnianie dobrostanu psychicznego i emocjonalnego, w tym poczucia własnej wartości.
- A.3.5. Pogłębienie znajomości głównych wyznań chrześcijańskich, innych religii, światopoglądów świeckich (np. naturalizm, humanizm, scjentyzm) oraz budowanie wzajemnego szacunku między ich wyznawcami.
- A.3.6. Analiza zjawiska migracji w perspektywie chrześcijańskiej.
- A.3.7. Pokonywanie stereotypów i rozwijanie wrażliwości wobec osób z niepełnosprawnościami.
- A.3.8. Analiza etycznych aspektów funkcjonowania w świecie cyfrowym, zwłaszcza w mediach społecznościowych.
- A.3.9. Wspieranie w rozwijaniu umiejętności konstruktywnego reagowania w sytuacjach zagrożenia przemocą (fizyczną, psychiczną, seksualną itp.).
- A.3.10. Ukazanie wartości pracy jako powołania.
- A.3.11. Pogłębienie rozumienia etyki zawodowej.
- A.3.12. Rozwijanie wrażliwości ekologicznej.
- A.3.13. Ukazanie wartości wolontariatu i motywowanie do aktywności wolontaryjnej.
- A.3.14. Krytyczna analiza uzależnień i współczesnych zagrożeń młodzieży i dorosłych.

A.4. Chrześcijańskie dziedzictwo kulturowe

- A.4.1. Wspieranie w odkrywaniu wpływu chrześcijaństwa na kulturę.
- A.4.2. Analiza dziedzictwa duchowego i intelektualnego Kościoła rzymskokatolickiego.
- A.4.3. Pogłębienie wybranych aspektów historii chrześcijaństwa w oparciu o wiarygodne źródła.
- A.4.4. Interpretacja wybranych chrześcijańskich wątków w literaturze i sztuce.
- A.4.5. Rozwijanie chrześcijańskiej świadomości kulturowej.
- A.4.6. Analiza wybranych postaci świętych jako inspirujących wzorców postępowania.
- A.4.7. Wspieranie w zrozumieniu procesów historyczno-religijnych.

- A.4.8. Wspieranie w kształtowaniu postawy szacunku dla tradycji kulturowych i religijnych.

A.5. Święta i tradycje katolickie

- A.5.1. Pogłębianie rozumienia znaczenia okresów liturgicznych w życiu katolików.
- A.5.2. Interpretacja znaczenia uroczystości i świąt katolickich.
- A.5.3. Rozwijanie świadomości wspólnotowego wymiaru świętowania.
- A.5.4. Analiza tradycji religijnych w kontekście społecznym i kulturowym.

B. Treści nauczania – wymagania szczegółowe

B.1. Poszukiwania i dylematy młodego człowieka. Uczeń:

- B.1.1. Dyskutuje na temat relacji między nauką a wiarą.
- B.1.2. Przedstawia argumenty za istnieniem Boga wypracowane przez filozofię i teologię.
- B.1.3. Analizuje argumenty na wiarygodność Biblii.
- B.1.4. Przedstawia naukowe koncepcje powstania świata.
- B.1.5. Analizuje relację między ewolucją a kreacjonizmem.
- B.1.6. Opisuje chrześcijańską koncepcję człowieka.
- B.1.7. Charakteryzuje duchowy wymiar ludzkiej egzystencji.
- B.1.8. Analizuje zagadnienie wolnej woli w kontekście niedoskonałości ludzkiej natury.
- B.1.9. Dyskutuje na temat problemu zła w świecie.
- B.1.10. Wskazuje argumenty za sensownością i wartością ludzkiego życia.

B.2. Wiara i życie Kościoła katolickiego. Uczeń:

- B.2.1. Podaje argumenty za wiarygodnością Pisma Świętego.
- B.2.2. Analizuje teksty biblijne odnoszące się do najważniejszych wydarzeń w historii zbawienia.
- B.2.3. Wyjaśnia rolę Tradycji w przekazie wiary.
- B.2.4. Charakteryzuje obraz Boga w chrześcijaństwie.
- B.2.5. Wyjaśnia katolickie wyznanie wiary.
- B.2.6. Wyjaśnia teologiczne znaczenie zmartwychwstania Jezusa.
- B.2.7. Analizuje rolę Maryi w historii zbawienia i życiu chrześcijan.
- B.2.8. Prezentuje argumenty za wiarygodnością Kościoła katolickiego.

- B.2.9. Wyjaśnia znaczenie dogmatu o nieomyślności papieża.
- B.2.10. Omawia zagadnienie zbawienia w kontekście ateizmu.
- B.2.11. Opisuje rolę Świętych Piotra i Pawła w historii chrześcijaństwa.
- B.2.12. Prezentuje wybrane sylwetki ojców Kościoła.
- B.2.13. Analizuje siedem sakramentów świętych.
- B.2.14. Definiuje sumienie i prawo naturalne.
- B.2.15. Interpretuje przykazania Dekalogu w kontekście współczesnych wyzwań.
- B.2.16. Wyjaśnia rolę świeckich w Kościele.
- B.2.17. Przedstawia kryteria rozpoznawania powołania życiowego.
- B.2.18. Charakteryzuje różne formy powołania życiowego.
- B.2.19. Wyjaśnia znaczenie sakramentu małżeństwa.
- B.2.20. Analizuje kanonicznoprawne uwarunkowania sakramentu małżeństwa.
- B.2.21. Opisuje misyjną działalność Kościoła we współczesnym świecie.
- B.2.22. Omawia znaczenie i rodzaje modlitwy chrześcijańskiej.
- B.2.23. Podaje argumenty za godnością ludzkiego życia.
- B.2.24. Analizuje moralne i etyczne aspekty seksualności.
- B.2.25. Prezentuje stanowisko Kościoła katolickiego wobec współczesnych wyzwań moralnych (LGBT, in vitro, transseksualizm itp.).
- B.2.26. Opisuje chrześcijańską postawę wobec cierpienia i trudności życiowych.
- B.2.27. Wyjaśnia katolickie nauczanie na temat śmierci i życia wiecznego.

B.3. Młodzież w pluralistycznym świecie. Uczeń:

- B.3.1. Analizuje moralne i etyczne aspekty życia społecznego.
- B.3.2. Podaje chrześcijańską interpretację relacji wartości duchowych do materialnych.
- B.3.3. Charakteryzuje relacje międzyludzkie w perspektywie chrześcijańskiej.
- B.3.4. Dyskutuje na temat dobrostanu psychicznego i emocjonalnego, w tym poczucia własnej wartości.
- B.3.5. Identyfikuje konstruktywne sposoby radzenia sobie z kryzysami egzystencjalnymi.
- B.3.6. Opisuje główne wyznania chrześcijańskie, inne religie, światopoglądy świeckie (np. naturalizm, humanizm, scjentyzm).
- B.3.7. Analizuje założenia ekumenizmu i sposoby ich realizacji.

- B.3.8. Opisuje formy dialogu międzyreligijnego.
- B.3.9. Dyskutuje na temat zaangażowania świeckich katolików w ruch ekumeniczny i dialog międzyreligijny.
- B.3.10. Analizuje chrześcijańskie podejście do migracji.
- B.3.11. Wskazuje sposoby pokonywania stereotypów i rozwijania wrażliwości wobec osób z niepełnosprawnościami.
- B.3.12. Angażuje się w inicjatywy społeczne i religijne na rzecz osób niepełnosprawnych i wykluczonych społecznie.
- B.3.13. Analizuje moralne i etyczne użycie technologii, w tym mediów społecznościowych oraz sztucznej inteligencji.
- B.3.14. Podaje przykłady konstruktywnego reagowania w sytuacjach zagrożenia przemocą (fizyczną, psychiczną, seksualną itp.).
- B.3.15. Opisuje i ocenia chrześcijańską koncepcję ekologii.
- B.3.16. Dbą o ekologiczny styl życia.
- B.3.17. Interpretuje pracę jako realizację osobistego powołania.
- B.3.18. Wskazuje zasady moralne i etyczne, którymi należy kierować się w pracy zawodowej.
- B.3.19. Wyjaśnia istotę patriotyzmu i podaje jego przykłady.
- B.3.20. Podaje argumenty za zaangażowaniem katolików w różne formy wolontariatu.
- B.3.21. Analizuje uzależnienia i współczesne zagrożenia młodzieży i dorosłych oraz podstawowe sposoby profilaktyki i terapii.

B.4. Chrześcijańskie dziedzictwo kulturowe. Uczeń:

- B.4.1. Wymienia i charakteryzuje kluczowe wydarzenia w historii chrześcijaństwa.
- B.4.2. Charakteryzuje i ocenia wpływ chrześcijaństwa na historię i kulturę Europy.
- B.4.3. Opisuje rolę zakonów w rozwoju cywilizacji europejskiej.
- B.4.4. Wskazuje przykłady chrześcijańskich inspiracji w architekturze, literaturze, malarstwie, filmie itp. (np. pieśń „Bogurodzica”, fresk „Ostatnia Wieczerza” Leonarda da Vinci).
- B.4.5. Prezentuje sylwetki wybitnych postaci Kościoła.

B.5. Święta i tradycje katolickie. Uczeń:

- B.5.1. Charakteryzuje poszczególne okresy roku liturgicznego w Kościele katolickim.

- B.5.2. Na przykładach analizuje wspólnotowy wymiar świętowania.
- B.5.3. Charakteryzuje chrześcijańskie znaczenie najważniejszych okresów liturgicznych, uroczystości i świąt katolickich (np. Adwent, Boże Narodzenie, uroczystość Objawienia Pańskiego, Wielki Post, Wielkanoc, Zesłanie Ducha Świętego itp.).
- B.5.4. Interpretuje symbolikę tradycji katolickich (np. jasełka, kolędowanie, Orszak Trzech Króli, święcenie kredy i kadzidła oraz napis na drzwiach z okazji uroczystości Objawienia Pańskiego, poświęcenie pokarmów).

Warunki i sposób realizacji

Młodzież szkół ponadpodstawowych (liceum, technikum, szkoły branżowej I stopnia) znajduje się zasadniczo w późnej fazie dorastania. Ten etap życia utożsamiany bywa z czasem stabilizacji, wkraczania w dorosłe życie, dążeniem do niezależności, kształtowaniem tożsamości, własnej hierarchii wartości oraz światopoglądu. Pojawiająca się na tym etapie świadomość refleksyjna zaczyna sprzyjać analizie swoich działań i postępowania. Poznanie siebie, uzyskanie wiedzy o sobie przyczynia się do lepszego pokierowania sobą, swoimi wartościami, wierzeniami oraz poglądami. W późnej fazie adolescencji dostrzegalna jest większa dojrzałość empatycznych doświadczeń, wzrost uczuć wyższych. W funkcjonowaniu moralnym zauważalna jest autonomia związana z kształtowaniem własnego systemu zasad moralnych oraz kierowania się nimi w swoim postępowaniu. Młodzież w tym okresie zaczyna planować działania oraz wyciąga wnioski z dokonanych wyborów i podjętych decyzji. Bardziej złożone poznanie społeczne sprzyja podejmowaniu empatycznych działań i dokonywaniu trafnych osądów moralnych. Młodzi ludzie wkraczają w tym czasie w rozwój autentyczności religijnej, w której istotne znaczenie mają: szczerość, oryginalność, prawdziwość, a także zgodność z ideałami i zasadami wewnętrznymi. Młodzież świadomie i z własnego wyboru w tej fazie rozwoju kształtuje określone kompetencje religijne.

Nauczanie religii w szkole ponadpodstawowej bazuje na wiedzy i umiejętnościach uzyskanych przez uczniów w ramach lekcji religii w szkole podstawowej. Niektóre z wymagań szczegółowych, obejmujących treści nauczania obecne w szkole podstawowej, zostały tutaj poszerzone i pogłębione oraz skorelowane z kształceniem ogólnym. W związku z powyższym do zadań nauczyciela religii należy odwoływanie się do wiedzy i umiejętności już posiadanych przez uczniów. Ma on stwarzać młodym ludziom warun-

ki do pogłębiania wiedzy i umiejętności oraz nabywania nowych, potrzebnych do rozwiązywania problemów egzystencjalnych, z wykorzystaniem różnych źródeł wiedzy, metod i technik wielostronnie aktywizujących oraz nowych technologii informacyjno-komunikacyjnych. Istotna jest również taka organizacja lekcji religii, by uczniowie zarówno przygotowywali się do dokonywania świadomych i odpowiedzialnych wyborów, jak i zdobywali umiejętności niezbędne do przeciwdziałania przemocy i manipulacji oraz konstruktywnego reagowania w sytuacjach zagrażających ich dobrostanowi psychicznemu.

Realizacja podstawy programowej nauczania religii w szkołach ponadpodstawowych powinna opierać się na kilku kluczowych zasadach, które ułatwią uczniom przyswajanie wiedzy i akceptację wartości, a które skupiają się na praktycznym wymiarze nauczania religii, pogłębianiu nabywanych umiejętności i przygotowaniu młodzieży do zaangażowania społecznego w oparciu o wartości chrześcijańskie. Bardzo ważną zasadą dydaktyczną jest łączenie teorii z praktyką, indywidualizacja wspomagania całościowego rozwoju ucznia, stosownie do jego potrzeb i możliwości, oraz korelacja celów i treści nauczania religii z edukacją szkolną. Interdyscyplinarny charakter nauczania religii w szkole ponadpodstawowej wymaga nawiązania do zagadnień podejmowanych na lekcjach innych przedmiotów nauczanych w liceum, technikum i szkole branżowej I stopnia. Tematy teologiczne czy filozoficzne stają się bardziej zrozumiałe, gdy uczniowie mogą je odnieść do zagadnień z zakresu kształcenia ogólnego oraz swojego życia codziennego. Jest to konieczne dla zwiększenia zainteresowania uczniów tematyką lekcji religii oraz zaangażowania w proces nauczania religii w szkole. Z uwagi na zakładane cele i efekty kształcenia religijnego, skoncentrowane wokół analizowania, odkrywania, oceniania, formułowania opinii, dyskusowania stanowisk, argumentowania czy podejmowania aktywności własnej, metody podające powinny być stosowane jako uzupełniające (np. wprowadzające ucznia w nowy temat, służące wyjaśnieniu nowych pojęć, przekazywaniu elementów wiedzy proceduralnej). Efektywne prowadzenie zajęć wymaga różnorodności metod, które wielostronnie angażują młodych ludzi i pozwalają im aktywnie uczestniczyć w procesie nauczania – uczenia się. Warto zatem stosować różne odmiany dyskusji i debaty, uczące argumentowania i prowadzenia dialogu. Korzystne wydają się także metody problemowe, za pomocą których uczniowie są stymulowani do samodzielnego rozwiązywania problemów egzystencjalnych, światopoglądowych i religijnych. Wśród wyżej wymienionych grup metod

i technik wielostronnie aktywizujących szczególne miejsce zajmuje meta-plan, debata za i przeciw, trybunał, metoda studium (analiza) przypadku, burza mózgów, burza pytań, drzewo decyzyjne, procedura U, dyskusja punktowana, dyskusja oksfordzka, analiza SWOT, metoda sytuacyjna. Standardem w dzisiejszej dydaktyce nauczania religii w szkole ponadpodstawowej powinny być także nowoczesne technologie: interaktywne prezentacje, filmy, aplikacje edukacyjne itp., które czynią lekcje bardziej dynamicznymi i atrakcyjnymi. Wskazane jest również stosowanie różnych narzędzi opartych na sztucznej inteligencji zarówno podczas przygotowania, jak i prowadzenia zajęć z religii. Bardzo pomocne w warsztacie pracy nauczyciela religii wydają się wykorzystujące AI wyszukiwarki internetowe, chatboty pozwalające na przygotowanie materiałów źródłowych, sprawdzianów, zdjęć, grafik itp. oraz narzędzia do tworzenia prezentacji multimedialnych, zarówno z treści autorских, jak i pochodzących z Internetu.

W nauczaniu religii powinna znaleźć się również przestrzeń na spotkania (debaty panelowe) z przedstawicielami różnych środowisk społecznych i religijnych, w tym podmiotów odpowiedzialnych za dziedzictwo kulturowe. Ważnym źródłem wiedzy i inspiracji do dialogu edukacyjnego mogą okazać się dla młodzieży spotkania z postaciami ważnymi dla lokalnej społeczności, w tym Kościoła lokalnego (parafii, diecezji), z przedstawicielami katolickich mediów, stowarzyszeń i ruchów religijnych lub innymi świadkami wiary.

Warto pamiętać, że lekcje religii powinny być miejscem otwartej wymiany myśli, pobudzającej do samodzielnej refleksji, oraz motywować do zaangażowania w różne formy katechezy i duszpasterstwa w parafii i diecezji. Nauczyciel religii powinien zachęcać uczniów do swobodnego wyrażania swoich poglądów i zadawania pytań, promować atmosferę szacunku i zrozumienia podczas dyskusji oraz uczyć, jak konstruktywnie rozwiązywać spory wynikające z różnic światopoglądowych.

6. Podstawa programowa nauczania religii dla różnych typów szkół specjalnych

Nauczanie religii w różnych typach szkół specjalnych umożliwia uczniom z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, niesłyszącym, słabosłyszającym, niewidomym, słabowidzącym, z niepełnosprawnością ruchową, w tym z afazją, z autyzmem (w tym z zespołem Aspergera) oraz uczniom z niepełnosprawnościami sprzężonymi zdobywanie podstawowej wiedzy religijnej, budowanie relacji z Bogiem oraz uczenie się zasad moralnych i rozwijanie umiejętności społecznych. Proponowane treści i działania edukacyjne mają na celu integrację zagadnień religijnych z codziennym życiem uczniów przy wykorzystaniu form, metod i środków dostosowanych do ich potrzeb i możliwości, np. ćwiczeń polisen-sorycznych czy elementów terapii zajęciowej. Za ważne uznaje się wprowadzanie uczniów w świat znaków, symboli i tradycji religijnych. W różnych typach szkół specjalnych zakłada się także, że nauczanie religii będzie stanowić formę przygotowania uczniów do sakramentów, takich jak sakrament pokuty i pojednania, Eucharystia i bierzmowanie. W działaniach edukacyjnych nauczyciela religii ważne miejsce zajmuje zindywidualizowane wspomaganie rozwoju każdego ucznia oraz współpraca z rodzicami i opiekunami. Dostosowanie nauczania religii do możliwości psychofizycznych ucznia, jego tempa rozwoju oraz dialog z rodzicami i opiekunami mogą przyczynić się do integracji wszystkich dziedzin wychowania oraz skutecznego radzenia sobie z wyzwaniami wychowawczymi, opiekuńczymi i terapeutycznymi. Dlatego warto zwrócić również uwagę na rozwijanie umiejętności społecznych uczniów, zwłaszcza na rozpoznawanie i nazywanie własnych emocji, funkcjonowanie w różnych grupach, rozwiązywanie konfliktów.

Zakłada się, że w różnych typach szkół specjalnych na poziomie klas I-III szkoły podstawowej uczniowie poznają podstawowe prawdy wiary i zasady życia chrześcijańskiego, a także przygotowują się w miarę ich możliwości rozwojowych do sakramentu pokuty i pojednania oraz Eucharystii. Proces ten powinien odbywać się w atmosferze bezpieczeństwa i akceptacji, przy użyciu różnorodnych pomocy dydaktycznych oraz form i metod dostosowanych do możliwości dzieci z różnymi niepełnosprawnościami, z uwzględnieniem celów rewalidacyjnych.

Nauczanie religii w różnych typach szkół specjalnych na poziomie klas IV-VIII szkoły podstawowej zakłada, na miarę możliwości każdego ucznia, pogłębianie wiedzy o Piśmie Świętym, sakramentach i wartościach chrześcijańskich, ze szczególnym uwzględnieniem przygotowania do sakramentu bierzmowania pod koniec tego etapu edukacyjnego. Uczniowie pogłębiają umiejętność rozpoznawania dobra i zła, poznają zasady życia we wspólnocie Kościoła oraz uczą się przeżywania liturgii, świąt kościelnych i modlitwy.

W trzyletnich szkołach przysposabiających do pracy założenia nauczania religii koncentrują się na praktycznym wymiarze wiary oraz rozwijaniu odpowiedzialności moralnej w kontekście codziennego życia. W tym okresie szczególny akcent kładzie się na rozwój umiejętności kierowania się wartościami chrześcijańskimi w codziennym życiu i w różnych relacjach społecznych. Każdy z etapów ma na celu umożliwienie uczniom poznawanie i przeżywanie treści wiary w sposób dostosowany do ich możliwości psychofizycznych, z równoczesnym wsparciem ich integralnego rozwoju.

6.1. Podstawa programowa nauczania religii w różnych typach szkół specjalnych na poziomie klas I-III szkoły podstawowej

Nauczanie religii uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, niepełnosprawnością słuchową (niesłyszący i słabosłyszący), niepełnosprawnością wzrokową (niewidomi i słabowidzący), niepełnosprawnością ruchową (w tym z afazją), autyzmem (w tym z zespołem Aspergera) oraz z niepełnosprawnościami sprzężonymi, uczących się w różnych typach szkół specjalnych na poziomie klas I-III szkoły podstawowej koncentruje się wokół wspierania dziecka w rozwoju nie tylko sfery poznawczej, ale także emocjonalnej, społecznej i duchowej. Głównym celem jest wprowadzenie dzieci w podstawowe prawdy wiary chrześcijańskiej przez proste treści biblijne, modlitwę, symbole religijne, budowanie poczucia bezpieczeństwa i zaufania do Boga oraz doświadczenie wspólnoty. Realizacja tego celu wymaga respektowania zasady indywidualizacji.

Cele kształcenia – wymagania ogólne

Celem edukacji religijnej uczniów z różnymi niepełnosprawnościami, uczących się w różnych typach szkół specjalnych na poziomie klas I-III szkoły podstawowej jest przekazanie im podstawowej wiedzy religijnej, wprowadzenie ich w świat wartości moralnych oraz kształtowanie pozytywnego nastawienia wobec omawianych zagadnień w sposób dostosowany do ich możliwości poznawczych. Szczególnie ważne jest, aby uczeń:

1. odkrywał miłość Boga obecnego w stworzeniu świata, człowieka, aniołów;
2. zdobywał wiedzę o podstawowych znakach i symbolach religijnych występujących w najbliższym otoczeniu;
3. przyswajał elementarną wiedzę o roku liturgicznym i związanych z nim obrzędach, świętach, tradycjach w formie dostosowanej do swoich możliwości percepcyjnych, z wykorzystaniem różnorodnych środków dydaktycznych (obrazy, fotografie, plakaty, puzzle, historyjki obrazkowe, proste teksty opowiadań, materiały multimedialne, piosenki z gestami);
4. poznawał podstawowe zasady moralne w oparciu o przykłady z historii biblijnych i przypowieści, ucząc się odróżniania zachowań właściwych od niewłaściwych;

5. zdobywał podstawową wiedzę o sakramencie chrztu, pokuty i pojednania oraz Eucharystii w formie dostosowanej do jego możliwości percepcyjnych;
6. poznawał wybrane postacie świętych i ich historie w sposób dostosowany do swoich możliwości poznawczych;
7. odkrywał w oparciu o przykazania Boże zachowania społecznie akceptowane i rozwijał umiejętności społeczne, w tym poznawał zasady współpracy w grupie i stosował je w codziennym życiu;
8. rozwijał świadomość własnej godności jako osoby oraz umiejętność rozpoznawania sytuacji zagrażających jego bezpieczeństwu i reagowania na nie;
9. uczył się rozpoznawać, interpretować i właściwie wyrażać swoje emocje, uczucia i potrzeby oraz poznawał sposoby szukania pomocy u zaufanych osób dorosłych.

Zadania nauczycieli religii

1. Tworzenie warunków niezbędnych do zapewnienia uczniowi poczucia bezpieczeństwa i komfortu psychicznego w odkrywaniu miłości Boga obecnego w stworzeniu świata i człowieka.
2. Zapewnienie warunków do realizacji celów edukacji religijnej, a w szczególności materialnych i społecznych warunków umożliwiających:
 - 2.1. poznawanie podstawowych znaków i symboli religijnych występujących w najbliższym otoczeniu;
 - 2.2. przyswajanie elementarnej wiedzy o roku liturgicznym i związanych z nim obrzędach, świętach, tradycjach w formie dostosowanej do możliwości percepcyjnych ucznia, z wykorzystaniem różnorodnych środków dydaktycznych (obrazy, fotografie, plakaty, puzzle, historyjki obrazkowe, proste teksty opowiadań, materiały multimedialne, piosenki z gestami);
 - 2.3. poznawanie i praktyczne zastosowanie pozdrowień chrześcijańskich i modlitw;
 - 2.4. przybliżanie wybranych historii biblijnych i przypowieści;
 - 2.5. poznawanie zasad moralnych w oparciu o przykłady z historii biblijnych i przypowieści oraz postaci świętych;
 - 2.6. odkrywanie Maryi jako Matki Jezusa i każdego człowieka;
 - 2.7. zapoznawanie ze znaczeniem podstawowych symboli religijnych (krzyż, kapliczki, figury świętych);

- 2.8. poznawanie znaczenia sakramentów (chrztu, Eucharystii, pokuty i pojednania) w formie dostosowanej do możliwości ucznia;
- 2.9. zapoznavanie z podstawowymi zasadami moralnymi w oparciu o przykazania Boże;
- 2.10. poznawanie tradycji związanych ze świętami (Boże Narodzenie, Wielkanoc, Boże Ciało);
- 2.11. tworzenie sytuacji edukacyjnych umożliwiających poznawanie i rozumienie podstawowych pojęć religijnych;
- 2.12. rozwijanie umiejętności odróżniania dobra od zła w oparciu o poznane zasady moralne;
- 2.13. kształtowanie umiejętności rozpoznawania sytuacji zagrażających bezpieczeństwu osobistemu;
- 2.14. uczenie zasad zachowania własnej intymności i nietykalności cielesnej;
- 2.15. rozwijanie umiejętności komunikowania o sytuacjach trudnych i niebezpiecznych;
- 2.16. wskazywanie osób i miejsc, gdzie można szukać pomocy;
- 2.17. budowanie zaufania do wybranych osób dorosłych (rodzice, nauczyciele, duszpasterze);
- 2.18. uczenie wyrażania własnych uczuć i potrzeb w sposób dostosowany do możliwości ucznia;
- 2.19. odkrywanie niedzieli jako dnia świętego;
- 2.20. rozwijanie umiejętności dziękowania Bogu za otrzymane dobro;
- 2.21. kształtowanie postawy szacunku wobec imienia Bożego;
- 2.22. formowanie postawy szacunku wobec Pisma Świętego.
3. Wspieranie rozwoju religijnego na każdych zajęciach i w różnych sytuacjach edukacyjnych w szkole z uwzględnieniem rewalidacji.
4. Wzmacnianie pozytywnych przeżyć religijnych.
5. Systematyczna współpraca z rodzicami w zakresie przekazywania wiedzy religijnej i kształtowania bezpiecznych zachowań.
6. Współpraca w zespole nauczycieli i specjalistów opracowującym Indywidualny Program Edukacyjno-Terapeutyczny (IPET), dostosowany do indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych oraz możliwości psychofizycznych dziecka.
7. Zapewnienie odpowiednich materiałów i pomocy dydaktycznych wspomagających przekaz treści religijnych.

Wszystkie działania edukacyjne podejmowane przez nauczyciela religii mają na celu wspieranie rozwoju funkcjonowania osobistego i społecznego ucznia. Temu celowi służy poznawanie siebie jako osoby stworzonej na obraz i podobieństwo Boże, zdobycie podstawowej wiedzy religijnej, uczenie się różnych praktycznych umiejętności i rozwijanie elementarnych kompetencji społecznych, w tym rozpoznawania i nazywania podstawowych emocji, takich jak: smutek, strach, lęk, złość i radość, ponieważ emocje negatywne i pozytywne są składową duchowego piękna człowieka i pomagają mu we właściwy dla siebie sposób otworzyć się na Boga.

Treści nauczania

Głównym kryterium doboru treści nauczania religii uczniów z różnymi niepełnosprawnościami, uczących się w różnych typach szkół specjalnych na poziomie klas I-III szkoły podstawowej powinny być ich potrzeby i możliwości psychofizyczne oraz wzmacnianie aktywności poznawczej, społecznej i religijnej. Ważne jest również znaczenie tych treści w budowaniu relacji z Bogiem, innymi i wspólnotą Kościoła oraz w przygotowaniu do respektowania podstawowych zasad życia społecznego. Treści nauczania religii podlegają poszerzaniu, powtarzaniu i utrwalaniu w miarę zdobywania przez uczniów w ramach kształcenia ogólnego nowych wiadomości, umiejętności i sprawności. Taki podział treści nauczania religii został pomyślany jako otwarty zestaw wiedzy religijnej i umiejętności, które mogą być pomocne w odkrywaniu i doświadczaniu miłości Boga w rodzinie, szkole, Kościele oraz odpowiadaniu na tę miłość zgodnie z osobistymi możliwościami intelektualnymi, emocjonalnymi i społecznymi. Treści nauczania religii mogą wykraczać poza wymienione obszary, w zależności od potrzeb uczniów. Nauczyciel religii ma prawo do wyboru, w tym zawężania lub poszerzania, treści nauczania korzystnych dla rozwoju religijnego ucznia z poszanowaniem jego godności.

1. Bóg objawia swoją miłość

- 1.1. Bóg Stworzycielem świata.
- 1.2. Człowiek Bożym stworzeniem.
- 1.3. Życie jako dar miłości Bożej.
- 1.4. Bóg Ojcem wszystkich ludzi.
- 1.5. Bóg troszczy się o człowieka.
- 1.6. Dzieciństwo Boże.
- 1.7. Grzech pierwszych ludzi i zapowiedź zesłania Zbawiciela.

- 1.8. Bóg jest miłosierny i przebacza grzechy.
- 1.9. Bóg daje nam rodzinę i przyjaciół.
- 1.10. Bóg mówi w Piśmie Świętym.
- 1.11. Maryja jako Matka Jezusa i Matka każdego człowieka.
- 1.12. Jezus – Syn Boży przychodzi do ludzi.
- 1.13. Jezus – Dobry Pasterz.

2. Odpowiedź na Bożą miłość

- 2.1. Wdzięczność za świat, rodzinę i przyjaciół.
- 2.2. Krzyż, kapliczka, figury świętych, obrazy świętych.
- 2.3. Symbol obecności Bożej (świeca, ogień).
- 2.4. Gesty religijne (znak krzyża, składanie rąk).
- 2.5. Chrześcijańskie pozdrowienia („Szczęść Boże”, „Niech będzie pochwalony Jezus Chrystus”, „Króluj nam, Chryste”, „Alleluja”).
- 2.6. Chrzest święty czyni nas dziećmi Bożymi i włącza do wspólnoty Kościoła.
- 2.7. Sakrament pokuty i pojednania jako uzdrowienie serca przez Jezusa.
- 2.8. Msza Święta jako spotkanie z Jezusem i dziękczynienie Bogu.
- 2.9. Komunia Święta jako szczególne spotkanie z Jezusem.
- 2.10. Niedziela jako dzień święty.
- 2.11. Modlitwa jako rozmowa z Bogiem.
- 2.12. Modlitwa codzienna (dziękuję, przepraszam, uwielbiam, proszę).
- 2.13. Wybrane modlitwy (np. „Modlitwa Pańska”, „Pozdrowienie anielskie”, modlitwa do Anioła Stróża, modlitwa za zmarłych).
- 2.14. Szacunek dla imienia Pana Boga.
- 2.15. Uważne słuchanie Pana Boga.
- 2.16. Wybrani święci i błogosławieni.

3. Zasady postępowania chrześcijańskiego

- 3.1. Rozróżnianie dobra i zła.
- 3.2. Rozpoznawanie, nazywanie i wyrażanie własnych emocji i uczuć.
- 3.3. Umiejętność wyrażania wdzięczności, przepraszania, przebaczenia i proszenia o pomoc.
- 3.4. Drogowskazy od Boga (Dekalog).
- 3.5. Szacunek wobec rodziców i opiekunów.
- 3.6. Troska o własne zdrowie i życie.

- 3.7. Szanowanie rzeczy własnych i cudzych.
- 3.8. Mówienie prawdy i dobrych słów o innych.
- 3.9. Pomaganie potrzebującym.

4. Kościół rodziną Jezusa

- 4.1. Kościół jako dom Boży i miejsce spotkania z Bogiem.
- 4.2. Święty to przyjaciel Boga.
- 4.3. Kościół jako rodzina Pana Jezusa.
- 4.4. Jezus naucza w osobie kapłana.
- 4.5. Świętowanie niedzieli we wspólnocie dzieci Bożych.
- 4.6. Pan Jezus mówi do nas w liturgii słowa.
- 4.7. Pan Jezus daje nam siebie w Eucharystii.

5. Rok liturgiczny i religijne przeżywanie świąt

- 5.1. Wspomnienie Świętych Aniołów Stróżów – znaczenie ich opieki i roli w życiu każdego dziecka.
- 5.2. Modlitwa różańcowa.
- 5.3. Uroczystość Jezusa Chrystusa Króla Wszechświata.
- 5.4. Adwent – oczekiwanie na Boże Narodzenie.
- 5.5. Święty Mikołaj – nauczyciel dobroci i życzliwości.
- 5.6. Świętowanie Bożego Narodzenia.
- 5.7. Tradycje bożonarodzeniowe.
- 5.8. Uroczystość Trzech Króli.
- 5.9. Ofiarowanie Pana Jezusa w świątyni (Matki Boskiej Gromnicznej).
- 5.10. Wielki Post.
- 5.11. Nabożeństwo drogi krzyżowej.
- 5.12. Niedziela Palmowa.
- 5.13. Wielki Piątek.
- 5.14. Wielkanoc.
- 5.15. Tradycje i zwyczaje wielkanocne.
- 5.16. Niedziela Miłosierdzia.
- 5.17. Jezus wstępuje do nieba.
- 5.18. Maj miesiącem Maryi.
- 5.19. Jezus zsyła Ducha Świętego.
- 5.20. Boże Ciało.
- 5.21. Uroczystości rodzinne przeżywane z Bogiem.

Warunki i sposób realizacji

Nauczanie religii dzieci z różnymi niepełnosprawnościami, uczących się w różnych typach szkół specjalnych na poziomie klas I-III szkoły podstawowej wymaga holistycznego podejścia, integrującego cele dydaktyczne, wychowawcze i terapeutyczne. Proces ten powinien uwzględniać specyfikę rozwoju psychofizycznego każdego ucznia, koncentrując się na wspieraniu jego potencjału rozwojowego, budowaniu poczucia bezpieczeństwa oraz rozwijaniu podstawowych kompetencji społecznych i religijnych w sposób dostosowany do wieku i możliwości percepcyjnych.

Kluczowa jest indywidualizacja działań, oparta na szczegółowej diagnozie potrzeb każdego dziecka, uwzględniającej m.in. poziom rozwoju motorycznego, intelektualnego, emocjonalnego, komunikacyjnego i społecznego. Treści programowe należy adaptować, stosując zasadę stopniowania trudności i rezygnując z pojęć abstrakcyjnych (np. łaska, świętość) na rzecz konkretnych przykładów osadzonych w codzienności (np. Bóg troszczy się o nas jak mama; modlitwa to rozmowa z Bogiem; łaska to bezinteresowna i darmowa pomoc Boga dla człowieka; święty to człowiek szczególnie kochający Boga, pomagający innym, życzliwy, bardzo dobry dla innych). Powtarzanie i utrwalanie materiału za pomocą różnych form, metod i środków dydaktycznych dostosowanych do indywidualnego tempa przyswajania wiedzy jest niezbędne. Wynika wprost ze specyfiki nauczania religii uczniów z niepełnosprawnością w stopniu umiarkowanym lub znacznym oraz z niepełnosprawnościami sprzężonymi.

Nauczyciel religii ma obowiązek odpowiedniej organizacji środowiska edukacyjnego dla każdego ucznia, który uczestniczy w lekcji religii. Środowisko to powinno sprzyjać poczuciu bezpieczeństwa i przewidywalności. Sala lekcyjna powinna być wyposażona w pomoce wizualne dostosowane do percepcji dzieci, np. wielkoformatowe ilustracje czy kolorowe piktogramy. Zasadniczo struktura zajęć powinna opierać się na stałym schemacie (np. powitanie piosenką, znak krzyża, modlitwa, opowiadanie historii, aktywność manualna, pożegnanie), co minimalizuje lęk przed nieznanym. Czas trwania pojedynczej aktywności nie powinien przekraczać 10-15 minut, uwzględniając ograniczoną zdolność koncentracji uczniów. Niezbędne jest przy tym wykorzystanie konkretnych przedmiotów i rekwizytów, które służą do wprowadzania nowych pojęć i opowiadania historii (np. szopka podczas opowiadania historii Bożego Narodzenia).

Metody pracy w toku lekcji religii powinny – stosownie do potrzeb i możliwości psychofizycznych uczniów – angażować wszystkie ich zmysły,

łączyć rozwój religijny z praktycznymi umiejętnościami. Zaleca się, w zależności od uwarunkowań, wykorzystanie pracy z obrazem, fotografią i plakatem, zajęć plastyczno-technicznych (np. lepienie z masy solnej, rysunek, drama z użyciem pacynek, puzzle plakatowe) oraz muzykoterapii (śpiewanie prostych piosenek z gestami, relaksacja przy dźwiękach muzyki). Należy przy tym zwrócić uwagę na dostosowanie liczby bodźców w procesie nauczania religii do potrzeb i możliwości psychofizycznych uczniów, uwarunkowanych dysfunkcjami czy sytuacją społeczną. Alternatywne i wspomagające metody komunikacji (AAC) odgrywają tu kluczową rolę. Wykorzystanie – dla przykładu – systemu komunikacji symbolicznej BLISS, symboli komunikacji obrazkowej (PCS), gestów Makatonu, tablic komunikacyjnych czy protez mowy (np. MÓWików) umożliwia aktywny udział uczniów w zajęciach. Ważne jest także edukowanie przez bajkoterapię oraz doświadczenie, np. organizacja krótkich wyjść do kościoła, gdzie dzieci mogą dotykać naczyń liturgicznych lub uczestniczyć w nabożeństwach.

Nauczyciel religii zobowiązany jest do ścisłej współpracy z zespołem specjalistów zaangażowanych w realizację Indywidualnego Programu Edukacyjno-Terapeutycznego (IPET). Integracja celów religijnych z całościowym rozwojem dziecka wymaga regularnej wymiany informacji i wspólnego planowania działań. Partnerstwo z rodzicami/opiekunami obejmuje przekazywanie informacji o postępach dziecka czy zachęcanie do uczestnictwa w prostych działaniach, np. śpiewaniu piosenek z gestami. Systematyczna analiza skuteczności form, metod i środków dydaktycznych w kontekście osiągania celów IPET oraz modyfikacja programu w oparciu o informację zwrotną od specjalistów i rodziców są niezbędne dla optymalizacji procesu nauczania religii.

Nauczyciel religii powinien posiadać wiedzę z zakresu teologii i pedagogiki specjalnej oraz znać formy i metody pracy z dziećmi ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, warunkowanymi dysfunkcjami czy sytuacją społeczną. Kluczowa jest jego umiejętność adaptacji treści religijnych z wykorzystaniem alternatywnych i wspomagających metod komunikacji (AAC) oraz narzędzi polisensorycznych. Stałe doskonalenie warsztatu poprzez udział w szkoleniach oraz refleksja nad etycznym wymiarem pracy, uwzględniająca szacunek dla godności dziecka, stanowią podstawę profesjonalizmu nauczyciela religii.

Wdrażanie innowacyjnych rozwiązań, np. religijnych gier interaktywnych dostosowanych do percepcji uczniów, czy współpraca z parafią w or-

ganizacji zajęć integracyjnych (np. spotkania w kościele) mogą wzmocnić efektywność nauczania. Modelowanie pozytywnych zachowań przez nauczyciela religii (cierpliwość, empatia) oraz promowanie prostych celebracji religijnych w środowisku szkolnym i rodzinnym sprzyjają harmonijnemu rozwojowi duchowemu dzieci.

6.2. Podstawa programowa nauczania religii w różnych typach szkół specjalnych na poziomie klas IV-VIII szkoły podstawowej

W nauczaniu religii uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, niesłyszających, słabosłyszających, niewidomych, słabowidzących, z niepełnosprawnością ruchową (w tym z afazją), z autyzmem (w tym z zespołem Aspergera) oraz z niepełnosprawnościami sprzężonymi, uczących się w różnych typach szkół specjalnych na poziomie klas IV-VIII szkoły podstawowej zakłada się realizację celów dydaktycznych i wychowawczych w sposób głęboko zindywidualizowany i dostosowany do możliwości percepcyjnych każdego ucznia. Proces nauczania koncentruje się na praktycznym wymiarze przekazywania wiedzy religijnej, z naciskiem na konkretne doświadczenia i przeżycia uczniów. Szczególną uwagę przywiązuje się do rozwijania umiejętności społecznych i komunikacyjnych w kontekście religijnym, przy jednoczesnym wspieraniu rozwoju duchowego i emocjonalnego. Za fundamentalne uznaje się towarzyszenie uczniom w odkrywaniu własnej godności jako dzieci Bożych oraz poznawaniu podstawowych wartości moralnych w sposób im dostępny. Poszczególne elementy nauczania i uczenia się skoncentrowane są wokół praktycznego wymiaru życia religijnego, z uwzględnieniem indywidualnego tempa rozwoju każdego ucznia oraz jego specyficznych potrzeb edukacyjnych.

Cele kształcenia – wymagania ogólne

Celem edukacji religijnej uczniów z różnymi niepełnosprawnościami uczących się w różnych typach szkół specjalnych na poziomie klas IV-VIII szkoły podstawowej jest pogłębianie wiedzy religijnej oraz odkrywanie wartości moralnych jako podstawy relacji międzyludzkich w sposób dostosowany do jego możliwości poznawczych. Szczególnie ważne jest, aby uczeń:

1. poznawał historie biblijne Starego i Nowego Testamentu (np. Kaina, Abła, Jakuba, Ezawa, Hioba, Samuela, Jonasza) w formie dostosowanej do swoich możliwości percepcyjnych, z wykorzystaniem różnorodnych środków dydaktycznych;
2. poszerzał i pogłębiał wiadomości o Dekalogu i sakramentach w oparciu o przykłady z życia świętych i błogosławionych;
3. pogłębiał wiedzę o znaczeniu roku liturgicznego;
4. poznawał wspólnotę Kościoła lokalnego i powszechnego;

5. uczył się rozpoznawać działanie Boga w swoim życiu i wyrażać wdzięczność poprzez modlitwę i uczestnictwo w życiu wspólnoty;
6. pogłębiał umiejętność odróżniania dobra od zła oraz podejmowania właściwych wyborów moralnych;
7. kształtował postawę szacunku wobec siebie i innych jako dzieci Bożych;
8. nabywał umiejętności rozpoznawania sytuacji zagrażających jego bezpieczeństwu i godności;
9. uczył się wyrażać swoje uczucia, potrzeby i obawy oraz poznawał sposoby szukania pomocy.

Zadania nauczycieli religii

1. Tworzenie bezpiecznego i wspierającego środowiska edukacyjnego, które umożliwia uczniom swobodne poznawanie i praktykowanie wiary.
2. Zapewnienie uczniom warunków do realizacji celów edukacji religijnej, a w szczególności:
 - 2.1. zapoznanie z historiami Starego Testamentu, obejmującymi stworzenie świata, dzieje Adama i Ewy, historię Noego, Abrahama, Mojżesza, opowieść o Jonaszu i wielkiej rybie;
 - 2.2. przedstawienie historii z życia Jezusa, w tym Jego narodzenia, nauczania w przypowieściach, cudów, męki, śmierci i zmartwychwstania w formie dostosowanej do możliwości ucznia;
 - 2.3. wyjaśnienie podstawowych pojęć religijnych w sposób dostępny ich rozumieniu;
 - 2.4. omówienie zagadnienia Trójcy Świętej w sposób dostępny ich rozumieniu;
 - 2.5. przedstawienie roli Ducha Świętego i Jego darów w życiu chrześcijanina oraz omówienie istoty Kościoła jako wspólnoty wierzących;
 - 2.6. przybliżenie postaci Maryi jako Matki Jezusa, Kościoła i każdego człowieka;
 - 2.7. omówienie sakramentów;
 - 2.8. pogłębienie rozumienia znaczenia sakramentu chrztu świętego, pokuty i pojednania oraz Eucharystii;
 - 2.9. zachęcanie do systematycznego przystępowania do sakramentu pokuty i pojednania oraz uczestnictwa w Eucharystii;
 - 2.10. wspieranie w rozróżnianiu dobra i zła w codziennych sytuacjach;
 - 2.11. wyjaśnianie znaczenia przykazań Bożych w życiu człowieka;
 - 2.12. wspomaganie w kształtowaniu właściwych relacji z bliźnimi;

- 2.13. rozwijanie postawy wdzięczności i szacunku;
- 2.14. zapoznanie ze znaczeniem poszczególnych okresów liturgicznych oraz przybliżenie tradycji związanych ze świętami kościelnymi;
- 2.15. wyjaśnienie znaczenia praktyk religijnych, takich jak różaniec i droga krzyżowa;
- 2.16. przybliżenie postaci świętych patronów Polski;
- 2.17. zapoznanie z życiorysami wybranych świętych;
- 2.18. przedstawienie przykładów świadectwa wiary w codziennym życiu;
- 2.19. wspieranie uczniów w nabywaniu umiejętności rozpoznawania sytuacji zagrażających ich godności osobistej;
- 2.20. kształtowanie świadomości prawa do nietykalności cielesnej;
- 2.21. rozwijanie umiejętności komunikowania o sytuacjach niewłaściwych;
- 2.22. przedstawienie osób i miejsc, w których uczniowie mogą szukać pomocy;
- 2.23. omówienie zasad bezpiecznego korzystania z technologii i mediów;
- 2.24. wspieranie w kształtowaniu właściwych relacji z rówieśnikami i dorosłymi;
- 2.25. uczenie wyrażania własnych potrzeb i uczuć w sposób akceptowalny społecznie;
- 2.26. wspieranie w kształtowaniu postawy szacunku wobec innych osób.
3. Systematyczne diagnozowanie możliwości i potrzeb uczniów oraz dostosowanie do nich treści, form i metod pracy w odniesieniu do każdego ucznia niepełnosprawnego we współpracy z zespołem nauczycieli (w tym współorganizujących kształcenie), pedagogiem specjalnym, terapeutami i innymi specjalistami.
4. Współpraca z rodzicami i opiekunami w zakresie przekazywania wiedzy religijnej w sposób spójny oraz wspieranie rozwoju moralnego uczniów.
5. Kształtowanie bezpiecznych zachowań w różnych sytuacjach oraz ochrona przed różnorodnymi zagrożeniami.
6. Zapewnienie odpowiednich materiałów i pomocy dydaktycznych, które są dostosowane do możliwości percepcyjnych uczniów, wykorzystują różnorodne kanały przekazu informacji, wspierają aktywne uczestnictwo uczniów w zajęciach i ułatwiają zrozumienie treści religijnych.

7. Troska o bezpieczeństwo fizyczne i emocjonalne uczniów podczas wszystkich zajęć.
8. Współpraca z innymi nauczycielami i specjalistami w celu zapewnienia integralnego rozwoju ucznia z uwzględnieniem założeń Indywidualnego Programu Edukacyjno-Terapeutycznego (IPET), który jest opracowywany dla każdego ucznia posiadającego orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego.

Treści nauczania

Treści nauczania religii dla uczniów z różnymi niepełnosprawnościami, uczących się w różnych typach szkół specjalnych na poziomie klas IV-VIII szkoły podstawowej są dostosowywane do ich indywidualnych potrzeb edukacyjnych oraz możliwości psychofizycznych. Kluczowym kryterium doboru tych treści jest uwzględnienie zdolności ucznia oraz wspieranie jego aktywności w sferach poznawczej, społecznej i religijnej. Istotne znaczenie mają również treści, które pomagają budować relacje z Bogiem, innymi ludźmi oraz wspólnotą Kościoła, a także przygotowują do przestrzegania podstawowych zasad życia społecznego. Zakłada się przy tym stopniowe poszerzanie, powtarzanie i utrwalanie materiału nauczania religii w miarę postępów uczniów w zdobywaniu wiedzy i umiejętności w ramach kształcenia ogólnego. Proponowany zestaw wiedzy religijnej i umiejętności ma charakter elastyczny, ukierunkowany na wspieranie uczniów w odkrywaniu i przeżywaniu miłości Boga w codziennym życiu w rodzinie, szkole czy Kościele oraz w odpowiadaniu na tę miłość zgodnie z ich indywidualnymi możliwościami intelektualnymi, emocjonalnymi i społecznymi. W razie potrzeby zakres treści nauczania religii może zostać rozszerzony, aby lepiej odpowiadać na potrzeby uczniów z różnymi niepełnosprawnościami, uczących się w różnych typach szkół specjalnych na poziomie klas IV-VIII szkoły podstawowej.

Nauczyciel religii ma możliwość dostosowania treści – ich zawężenia lub poszerzenia – w taki sposób, aby wspierały rozwój religijny ucznia, jednocześnie respektując jego godność. W celu skutecznego przekazywania wiedzy religijnej i rozwijania integralnie z nią związanych umiejętności warto wykorzystać dostępne zasoby materialno-dydaktyczne szkoły oraz nawiązać współpracę ze wszystkimi osobami zaangażowanymi w edukację i wychowanie ucznia, zwłaszcza z rodzicami, prawnymi opiekunami, zespołem nauczycieli i specjalistów.

1. Historia zbawienia w Starym Testamencie

- 1.1. Powstanie i znaczenie Pisma Świętego.
- 1.2. Biblijny opis stworzenia świata i człowieka.
- 1.3. Grzech pierworodny i jego skutki.
- 1.4. Zapowiedź odkupienia (protoewangelia).
- 1.5. Historia Noego i potopu.
- 1.6. Znaczenie opowiadania o wieży Babel.
- 1.7. Abraham, Izaak i Jakub jako ojcowie wiary i narodu izraelskiego.
- 1.8. Naród wybrany w niewoli egipskiej.
- 1.9. Mojżesz jako wysłannik Boga.
- 1.10. Pascha i wyjście narodu wybranego z Egiptu.
- 1.11. Przymierze na Synaju i przekazanie Dekalogu.
- 1.12. Prorok Jonasz i jego misja.
- 1.13. Święty Jan Chrzciciel ostatnim prorokiem Starego Testamentu.

2. Historia zbawienia w Nowym Testamencie

- 2.1. Zwiastowanie Najświętszej Maryi Pannie.
- 2.2. Narodzenie Jezusa w Betlejem.
- 2.3. Znalezienie Jezusa w świątyni.
- 2.4. Chrzest Jezusa w Jordanie.
- 2.5. Nauczanie Jezusa w przypowieściach.
- 2.6. Historia Zacheusza.
- 2.7. Wybrane cuda dokonane przez Jezusa.
- 2.8. „Modlitwa Pańska” i jej znaczenie.
- 2.9. Jezus zakłada swój Kościół.
- 2.10. Przemienienie Jezusa.
- 2.11. Męka i śmierć Jezusa.
- 2.12. Zmartwychwstanie i wniebowstąpienie Jezusa.
- 2.13. Zesłanie Ducha Świętego.

3. Podstawowe prawdy wiary katolickiej

- 3.1. Miłość Boga do człowieka.
- 3.2. Wiara w jedynego Boga.
- 3.3. Tajemnica Trójcy Świętej.
- 3.4. Jezus Chrystus Bogiem i człowiekiem.
- 3.5. Dary i owoce Ducha Świętego.

- 3.6. Maryja jak wzór wiary i Matka każdego człowieka.
- 3.7. Opieka Aniołów Stróżów.
- 3.8. Świętych obcowanie.
- 3.9. Powtórne przyjście Jezusa na ziemię.

4. Siedem sakramentów świętych

- 4.1. Siedem sakramentów świętych.
- 4.2. Chrzest święty i jego znaczenie.
- 4.3. Eucharystia jako centrum życia chrześcijańskiego.
- 4.4. Struktura i znaczenie Mszy Świętej.
- 4.5. Przyjmowanie Jezusa w Komunii Świętej.
- 4.6. Sakrament pokuty i pojednania.
- 4.7. Sakrament bierzmowania.
- 4.8. Obrzędy i skutki sakramentu bierzmowania.
- 4.9. Namaszczenie chorych.
- 4.10. Sakrament małżeństwa.
- 4.11. Sakrament święceń.

5. Życie wiarą we wspólnocie Kościoła

- 5.1. Struktura i hierarchia Kościoła.
- 5.2. Rola parafii i diecezji w życiu wiary.
- 5.3. Pomoc ludziom potrzebującym.
- 5.4. Odkrywanie swoich talentów.
- 5.5. Właściwe korzystanie z technologii.
- 5.6. Różne formy modlitwy.
- 5.7. Adoracja Najświętszego Sakramentu.
- 5.8. Znaczenie obchodzenia pierwszych piątków miesiąca.
- 5.9. Świadectwo wiary w codziennym życiu.
- 5.10. Święci i błogosławieni, zwłaszcza patronowie uczniów.

6. Rok liturgiczny i tradycje świąteczne

- 6.1. Wspomnienie Świętych Aniołów Stróżów.
- 6.2. Modlitwa i nabożeństwo różańcowe.
- 6.3. Uroczystość Wszystkich Świętych.
- 6.4. Wspomnienie Wszystkich Wiernych Zmarłych.
- 6.5. Uroczystość Jezusa Chrystusa Króla Wszechświata.

- 6.6. Adwent jako czas oczekiwania na przyjście Jezusa.
- 6.7. Boże Narodzenie i tradycje świąteczne.
- 6.8. Uroczystość Objawienia Pańskiego (Trzech Króli).
- 6.9. Wielki Post jako okres nawrócenia.
- 6.10. Triduum Paschalne – centrum roku liturgicznego.
- 6.11. Okres Wielkanocny czasem radości ze zmartwychwstania Jezusa.
- 6.12. Uroczystość Bożego Ciała.
- 6.13. Święta i nabożeństwa maryjne.

Warunki i sposób realizacji

Nauczanie religii uczniów z różnymi niepełnosprawnościami, uczących się w różnych typach szkół specjalnych na poziomie klas IV-VIII szkoły podstawowej wymaga uwzględnienia wielu zróżnicowanych uwarunkowań, wynikających ze specyfiki funkcjonowania psychofizycznego uczestników lekcji religii. Dlatego wymagane jest podmiotowe i indywidualne podejście do każdego ucznia, które łączy wymiar dydaktyczny z wychowawczym i terapeutycznym oraz koncentruje się na mocnych stronach ucznia. Pamiętać przy tym należy, że rozwój religijny tej grupy uczniów jest ściśle powiązany z ogólnym rozwojem w sferze fizycznej, intelektualnej, emocjonalnej, społecznej. Formy, metody, techniki i środki dydaktyczne, które będą wykorzystywane w toku lekcji religii, powinny sprzyjać wzmacnianiu i rozwijaniu mocnych stron ucznia. Znajomość potrzeb i możliwości psychofizycznych uczniów oraz wiedza i umiejętności praktyczne nauczyciela religii pozwalają dobierać i dostosowywać odpowiednie rozwiązania metodyczne do pracy z uczestnikami lekcji religii. W sposób szczególny należy zwrócić uwagę na wspieranie każdego ucznia w rozwoju motorycznym, manualnym, poznawczym, emocjonalnym, społecznym. Służą temu m.in. różne formy arteterapii, stwarzające możliwość wykorzystania zróżnicowanych sposobów przekazywania treści religijnych z uwzględnieniem obniżenia ogólnego poziomu funkcjonowania intelektualnego uczniów, któremu towarzyszą deficyty w zakresie zachowań adaptacyjnych. Dają one możliwość aktywizacji i skutecznej motywacji uczniów do pracy, zwłaszcza tworzenia i ekspresji siebie, a przez to przeżywania sukcesu, podnoszenia poczucia wartości i znaczenia w grupie, wrażliwości na zagadnienia religijne.

Fundamentem procesu nauczania – uczenia się w toku lekcji religii z udziałem uczniów z różnymi niepełnosprawnościami, uczących się w różnych typach szkół specjalnych na poziomie klas IV-VIII szkoły podstawo-

wej są zasady dydaktyczne i wychowawcze ukierunkowane na wspieranie integralnego rozwoju ucznia z uwzględnieniem jego indywidualnych możliwości, ograniczeń, zainteresowań i potrzeb. Za priorytetowe uznać należy respektowanie zasady indywidualizacji, która wymaga dobrej znajomości uczniów: ich upodobań, preferencji, poziomu rozwoju we wszystkich sferach i własnego tempa rozwoju. Dobra znajomość każdego ucznia pozwala przede wszystkim nawiązać kontakt z nim i tworzyć pozytywną więź. Właściwą ocenę potrzeb i możliwości ucznia umożliwia udział nauczyciela religii w tworzeniu i ewaluacji wielospecjalistycznej oceny funkcjonowania ucznia oraz Indywidualnych Programów Edukacyjno-Terapeutycznych (IPET). Proces dydaktyczny powinien być realizowany w atmosferze bezpieczeństwa, serdeczności i akceptacji, z zachowaniem przewidywalnej struktury zajęć i jasno określonych zasad. Atmosfera, którą wytwarza nauczyciel religii w czasie zajęć, powinna wyzwać w uczniach pozytywne doznania oraz motywację do aktywnego udziału w lekcji religii. Stworzeniu tej atmosfery sprzyja zarówno postawa autentycznej życzliwości, szacunku i z troskaniem ze strony nauczyciela religii, jak i stałość miejsca (sala przeznaczona do zajęć z religii), kąciak tematyczny (religijny), przytulny wystrój sali lekcyjnej oraz powielanie schematu lekcji religii. Zalecane jest odpowiednie wyposażenie sali lekcyjnej w pomoce dydaktyczne potrzebne do zajęć (np. biblioteczka z książkami z obrazkami, przedmioty związane z kultem religijnym, sprzęt audiowizualny ze specjalnym oprogramowaniem, zwłaszcza dla uczniów, którzy nie posługują się mową werbalną) oraz przeznaczenie miejsca do przechowywania indywidualnych pomocy dydaktycznych uczniów.

Ważne jest, aby nauczyciel religii włączył się aktywnie w pracę zespołu nauczycieli i specjalistów, który opracowuje Indywidualny Program Edukacyjno-Terapeutyczny (IPET) dla każdego ucznia. Program ten stanowi podstawę indywidualizowania procesu kształcenia (także w zakresie nauczania religii) i dostosowania go do indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych oraz posiadanych predyspozycji psychofizycznych niepełnosprawnego ucznia. Dostosowanie to powinno dotyczyć specyfiki funkcjonowania ucznia w sferze fizyczno-ruchowej, poznawczej, emocjonalnej, społecznej, religijnej. Ważne jest, aby zarówno na etapie planowania, jak i realizacji założeń programowych nauczyciel religii podchodził elastycznie do treści proponowanych w podstawie programowej nauczania religii (np. skracać lub wydłużać czas potrzebny na omawianie treści programowych, rezygnując z zagadnień zbyt złożonych, abstrakcyjnych i trudnych dla danego ucznia,

wielokrotnie powtarzając i utrwalając zagadnienie, integrując w jedną całość wcześniej zdobyte informacje o otaczającym świecie, Bogu, Kościele, sakramentach z nowymi). To rodzi potrzebę zastosowania zasady stopniowania trudności z wyraźnym dostrzeganiem nawet najmniejszego zaangażowania i wysiłku ucznia. Jest to ważny element całego procesu nauczania religii. Uczeń zachęcony powodzeniem i pozytywnie motywowany doświadcza poczucia sukcesu, nabiera przekonania o swoich możliwościach i chętnie angażuje się w nowe działania, pokonując trudności.

Z uwagi na dominację u dzieci z niepełnosprawnością intelektualną myślenia konkretno-obrazowego w przekazie treści religijnych ważne są elementy antropomorfizmu (np. coś smuci Pana Boga; podoba się Panu Bogu; Boży Chleb; bezinteresowna i darmowa pomoc Boga dla człowieka). Pozwalają one zrozumieć pojęcia typowo abstrakcyjne (np. Bóg, grzech, hostia, łaska). Zadbac przy tym należy o przystępność języka i sposób komunikowania się z uczniami, np. kierując do nich krótkie, jednoznaczne, zrozumiałe instrukcje. Ważne jest też prawidłowe wykorzystanie znanych uczniom sposobów porozumiewania się (także alternatywnych i wspomagających metod komunikacji – AAC) na poziomie odpowiadającym indywidualnym możliwościom każdego uczestnika lekcji religii. Migowe znaki ideograficzne, znaki daktylograficzne (np. alfabet palcowy, fonogesty, piktoqramy), komunikacja symboliczna BLISS, komunikacja poprzez przedmioty i fotografie, symbole komunikacji obrazkowej (PCS – Picture Communication Symbols), tablice komunikacyjne umożliwiają nauczycielowi religii porozumiewanie się z osobami niemówiącymi lub mówiącymi w ograniczonym stopniu. Wymagają od niego odpowiednich kompetencji w zakresie używania w komunikacji znaków opierających się na gestach, obrazach, symbolach, przedmiotach.

W realizacji celów, zadań i treści nauczania religii kluczowe znaczenie ma też zastosowanie zasady wielozmysłowego poznania, która wymaga wykorzystania zróżnicowanych metod polisensorycznych, angażujących wszystkie zmysły ucznia. Szczególnie istotne jest wykonywanie prostych i konkretnych czynności opartych na aktywności ucznia, jego zaangażowaniu, przeżywaniu, odkrywaniu i poznawaniu oraz stosowanie konkretnych przykładów i pomocy dydaktycznych możliwych do dotknięcia, manipulowania i porównywania. Nauczyciel religii, systematycznie powtarzając i utrwalając materiał w różnorodnej formie, powinien ukazywać związek między wiedzą nabywaną podczas zajęć a jej praktycznym wykorzystaniem

w różnych sytuacjach życia codziennego. Dokonuje się to m.in. przez łączenie treści religijnych z codziennymi doświadczeniami uczniów.

W pracy nauczyciela religii z uczniami z niepełnosprawnością intelektualną szczególną rolę odgrywają proste inscenizacje historii biblijnych oraz wykorzystanie muzyki i śpiewu religijnego w formie dostosowanej do możliwości rozwojowych uczniów połączonej z pokazywaniem prostych gestów i podejmowaniem aktywności ruchowej. Wymienione rozwiązania metodyczne warto wzbogacić, wykorzystując relaksację wspomaganą muzyką. Zaleca się też stosowanie prostych i czytelnych ilustracji religijnych oraz konkretnych przedmiotów i symboli związanych z życiem religijnym, które uczniowie mogą nie tylko obejrzeć, ale również dotykać. Materiały audio-wizualne powinny być starannie dobrane pod kątem możliwości percepcyjnych uczniów i nie powinny zawierać nadmiaru bodźców.

Podczas lekcji religii szczególnie ważny jest osobisty przykład nauczyciela religii i jego zachowanie. Wielu bowiem reakcji dzieci z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym uczą się i utrwalają je na zasadzie obserwacji oraz warunkowania klasycznego i instrumentalnego.

Skuteczna realizacja założeń programowych nauczania religii wymaga ścisłej współpracy z rodzicami lub opiekunami uczniów. Nauczyciel religii powinien regularnie komunikować się z rodzicami, informując ich o postępach dziecka i wspólnie planując strategie wsparcia rozwoju religijnego. Istotne jest także towarzyszenie rodzicom w religijnym wychowaniu dzieci i włączaniu ich w życie wspólnoty parafialnej w sposób dostosowany do ich możliwości rozwojowych oraz organizowanie prostych celebracji religijnych.

W procesie nauczania religii szczególne znaczenie ma systematyczna współpraca ze specjalistami pracującymi z uczniem, w tym z psychologiem, pedagogiem specjalnym, logopedą czy rehabilitantem. Pozwala to na lepsze zrozumienie potrzeb dziecka i dostosowanie metod pracy do jego możliwości. Nauczyciel religii powinien także ściśle współpracować z innymi nauczycielami w celu korelacji międzyprzedmiotowej i spójnego oddziaływania wychowawczego. Ocenianie uczniów powinno mieć charakter wspierający i motywujący, z uwzględnieniem ich indywidualnych możliwości. Należy doceniać każdy, nawet najmniejszy postęp, koncentrując się na pozytywnych aspektach funkcjonowania ucznia. Systematyczna obserwacja i dokumentowanie rozwoju ucznia pozwalają na bieżącą modyfikację metod pracy i dostosowanie wymagań.

Nauczyciel religii pracujący z uczniami z różnymi niepełnosprawnościami powinien posiadać nie tylko odpowiednie przygotowanie teologiczne i pedagogiczne, ale także specjalistyczną wiedzę z zakresu pedagogiki specjalnej. Kluczowa jest umiejętność dostosowania przekazu religijnego do możliwości percepcyjnych uczniów oraz zdolność elastycznego reagowania na ich zmieniające się potrzeby. Istotne jest także stałe doskonalenie zawodowe w zakresie nowych metod i form pracy z uczniami o zróżnicowanych potrzebach edukacyjnych. Wymaga to od nauczyciela religii zarówno przygotowania merytorycznego, popartego posiadaniem wiedzy i umiejętności, jak i odpowiednich predyspozycji osobowościowych oraz osobistego zaangażowania we wszechstronny rozwój (zawodowy, merytoryczny i duchowy) uczniów, bez czego nie jest możliwe autentyczne towarzyszenie uczniom w odkrywaniu miłości Boga, przekazywaniu treści wiary i nawiązywaniu relacji przyjaźni z Chrystusem. Dobra znajomość uczniów i umiejętność współpracy z zespołem nauczycieli i specjalistów zaangażowanych w realizację IPET każdego ucznia warunkuje dobór i zastosowanie określonych rozwiązań metodycznych. Ważne są zatem kompetencje komunikacyjne, społeczne, rewalidacyjne i socjoterapeutyczne nauczyciela religii.

W realizacji programu nauczania religii należy uwzględnić możliwość organizowania zajęć poza salą lekcyjną, w tym wizyt w kościele, uczestnictwa w nabożeństwach czy wydarzeniach religijnych dostosowanych do możliwości uczniów. Takie działania powinny być starannie zaplanowane i przygotowane, z uwzględnieniem indywidualnych potrzeb i ograniczeń każdego ucznia. Efektywna realizacja programu nauczania religii wymaga także systematycznej ewaluacji podejmowanych działań. Nauczyciel religii powinien regularnie analizować skuteczność stosowanych metod i form pracy, modyfikując je w zależności od potrzeb i postępów uczniów. Istotne jest także dokumentowanie osiągnięć uczniów i planowanie dalszych działań edukacyjnych na podstawie zgromadzonych informacji.

6.3. Podstawa programowa nauczania religii dla trzyletnich szkół przysposabiających do pracy

Nauczanie religii w szkole przysposabiającej do pracy uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, niesłyszących, słabosłyszących, niewidomych, słabowidzących, z niepełnosprawnością ruchową (w tym z afazją), z autyzmem (w tym z zespołem Aspergera) oraz z niepełnosprawnościami sprzężonymi stanowi kontynuację edukacji religijnej realizowanej na wcześniejszych etapach edukacyjnych, przy jednoczesnym uwzględnieniu wieku, dojrzałości oraz przygotowania uczniów do przyszłego życia zawodowego i społecznego. Zakładane cele, zadania i treści nauczania religii koncentrują się na praktycznym wymiarze wiary i jej znaczeniu w codziennym funkcjonowaniu ze szczególnym akcentem na kształtowanie postaw moralnych i społecznych w kontekście przyszłej pracy i dorosłego życia. Proces nauczania religii uwzględnia indywidualne możliwości percepcyjne każdego ucznia oraz jego specyficzne potrzeby rozwojowe i edukacyjne.

Cele kształcenia – wymagania ogólne

Celem edukacji religijnej ucznia szkoły przysposabiającej do pracy jest pogłębianie wiedzy religijnej oraz kształtowanie postaw religijnych i społecznych w kontekście przygotowania do dorosłego życia. Stopień realizacji tego celu zależy przede wszystkim od możliwości intelektualnych i emocjonalnych wychowanków. Szczególnie istotne jest, aby uczeń:

1. pogłębiał znajomość fundamentalnych wydarzeń historii zbawienia oraz podstawowych prawd wiary katolickiej;
2. rozwijał osobistą relację z Bogiem poprzez modlitwę i uczestnictwo w życiu sakramentalnym;
3. rozwijał umiejętność dostrzegania obecności Boga w codziennym życiu i pracy;
4. kształtował postawy moralne w oparciu o Dekalog;
5. formował postawę szacunku wobec siebie i innych;
6. odkrywał wartość pracy jako formy samorealizacji oraz realizacji powołania życiowego.

Zadania nauczycieli religii

1. Tworzenie bezpiecznego i wspierającego środowiska edukacyjnego, umożliwiającego uczniom rozwój religijny, moralny, społeczny.

2. Zapewnienie warunków do realizacji celów edukacji religijnej, a w szczególności:
 - 2.1. pogłębianie rozumienia kluczowych wydarzeń biblijnych i ich znaczenia dla współczesnego człowieka;
 - 2.2. przybliżanie osoby Jezusa Chrystusa jako wzoru życia i pracy;
 - 2.3. omówienie roli Maryi jako wzoru zaufania Bogu;
 - 2.4. wyjaśnienie znaczenia przypowieści ewangelicznych w kontekście życiowych wyborów;
 - 2.5. pomoc w pogłębianiu rozumienia znaczenia sakramentów w życiu chrześcijanina;
 - 2.6. przygotowanie do coraz bardziej świadomego uczestnictwa w Mszy Świętej;
 - 2.7. zachęcanie do regularnego korzystania z sakramentu pokuty i pojednania;
 - 2.8. omówienie podstawowego znaczenia sakramentów w kontekście dorosłego życia;
 - 2.9. wspieranie w formacji sumienia w oparciu o Dekalog, a zwłaszcza o przykazanie miłości;
 - 2.10. rozwijanie umiejętności dokonywania właściwych wyborów moralnych;
 - 2.11. uczenie odpowiedzialności za podejmowane decyzje;
 - 2.12. pomoc w rozwijaniu świadomości przynależności do wspólnoty Kościoła;
 - 2.13. kształtowanie postaw prospołecznych;
 - 2.14. tworzenie warunków do rozwoju umiejętności współpracy;
 - 2.15. uczenie szacunku dla różnych form powołania życiowego;
 - 2.16. pogłębianie rozumienia znaczenia poszczególnych okresów liturgicznych;
 - 2.17. zachęcanie do udziału w celebracji świąt i uroczystości kościelnych;
 - 2.18. uczenie różnych form modlitwy;
 - 2.19. wspieranie w nabywaniu umiejętności łączenia życia liturgicznego z codziennością;
 - 2.20. ukazywanie wartości pracy w świetle objawienia chrześcijańskiego;
 - 2.21. pomoc w kształtowaniu postawy odpowiedzialności i uczciwości;
 - 2.22. rozwijanie umiejętności dostrzegania religijnego wymiaru pracy.

Treści nauczania

Treści nauczania religii dla uczniów z różnymi niepełnosprawnościami w szkole przysposabiającej do pracy koncentrują się wokół pogłębiania i poszerzania podstawowej wiedzy religijnej. Wymagają dostosowania do specyfiki indywidualnych możliwości rozwojowych i potrzeb edukacyjnych oraz zintegrowania z działaniami opisanymi w wielospecjalistycznym Indywidualnym Programie Edukacyjno-Terapeutycznym (IPET). Zakłada się przy tym elastyczność nauczyciela religii w całym procesie planowania i realizacji nauczania religii uczniów w szkole przysposabiającej do pracy. Zdobytą przez uczniów wiedza religijna, odkryte wzorce osobowe oraz rozwijane umiejętności i zachowania społeczne powinny ułatwiać im odgrywanie ról społecznych motywowanych wartościami chrześcijańskimi.

1. Fundamentalne wydarzenia historii zbawienia

- 1.1. Przypomnienie informacji o Piśmie Świętym.
- 1.2. Biblijny opis stworzenia świata.
- 1.3. Stworzenie aniołów.
- 1.4. Pochodzenie człowieka i cel jego życia.
- 1.5. Miłość Boga do każdego człowieka.
- 1.6. Zwiastowanie Najświętszej Maryi Pannie.
- 1.7. Bóg staje się człowiekiem w Jezusie Chrystusie.
- 1.8. Jezus Chrystus Odkupicielem każdego człowieka.
- 1.9. Jezus naucza w przypowieściach (o synu marnotrawnym, o siewcy, o czuwającym słudze).
- 1.10. Męka i śmierć Jezusa Chrystusa.
- 1.11. Zmartwychwstanie i wniebowstąpienie Jezusa.
- 1.12. Zesłanie Ducha Świętego.
- 1.13. Maryja wzorem zaufania Bogu.
- 1.14. Święci i błogosławieni wzorem wiary i miłości.

2. Sakramenty spotkaniem z Jezusem w Kościele

- 2.1. Jezus zakłada swój Kościół.
- 2.2. Kościół wspólnotą ludzi wierzących w Chrystusa.
- 2.3. Przymioty Kościoła: jeden, święty, powszechny i apostołski.
- 2.4. Rodzaje i sposoby modlitwy.
- 2.5. Sakrament chrztu czyni mnie chrześcijaninem.

- 2.6. Eucharystia prawdziwym Ciałem i Krwią Jezusa.
- 2.7. Znaczenie Mszy Świętej.
- 2.8. Wartość przyjmowania Komunii Świętej.
- 2.9. Grzech człowieka i Boże miłosierdzie.
- 2.10. Sakrament pokuty i pojednania odpuszczeniem grzechów.
- 2.11. Warunki dobrej spowiedzi.
- 2.12. Sakrament bierzmowania.
- 2.13. Sakrament namaszczenia chorych.
- 2.14. Sakrament małżeństwa.
- 2.15. Sakrament święceń.
- 2.16. Przykłady świętych.
- 2.17. Świadek wiary w Jezusa Chrystusa.

3. Przykazania drogowskazami do szczęścia

- 3.1. Powołanie do świętości.
- 3.2. Rozróżnianie dobra i zła.
- 3.3. Wolna wola człowieka (wybór dobra albo zła).
- 3.4. Sumienie głosem Boga.
- 3.5. Odpowiedzialność za własne decyzje i czyny.
- 3.6. Przykazanie miłości Boga i bliźniego.
- 3.7. Troska o dobro wspólne.
- 3.8. Omówienie Dekalogu.
- 3.9. Przybliżenie rozumienia przykazań kościelnych.
- 3.10. Odkrywanie własnych temperamentów i talentów.
- 3.11. Troska o przyszłość (rodzina, praca).

4. Uroczystości i tradycje

- 4.1. Rok liturgiczny w Kościele.
- 4.2. Wybrani święci – patronowie młodzieży.
- 4.3. Znaczenie modlitwy różańcowej.
- 4.4. Uroczystość Wszystkich Świętych.
- 4.5. Dzień Zaduszny modlitwą za zmarłych.
- 4.6. Rocznica odzyskania przez Polskę niepodległości (11 listopada) wezwaniem do modlitwy i troski o ojczyznę.
- 4.7. Uroczystość Jezusa Chrystusa Króla Wszechświata.
- 4.8. Adwent czasem oczekiwania na przyjście Jezusa.
- 4.9. Uroczystość Bożego Narodzenia.

- 4.10. Uroczystość Objawienia Pańskiego (Trzech Króli).
- 4.11. Ofiarowanie Pańskie.
- 4.12. Wielki Post czasem nawrócenia.
- 4.13. Rekolekcje wielkopostne.
- 4.14. Uroczysty wjazd Jezusa do Jerozolimy (Niedziela Palmowa).
- 4.15. Triduum Paschalne.
- 4.16. Wielkanoc.
- 4.17. Niedziela Miłosierdzia.
- 4.18. Uroczystość Zesłania Ducha Świętego.
- 4.19. Uroczystość Wniebowstąpienia Jezusa.
- 4.20. Nabożeństwa majowe.
- 4.21. Uroczystość Najświętszego Ciała i Krwi Chrystusa (Boże Ciało).
- 4.22. Uroczystość Najświętszego Serca Pana Jezusa.

Warunki i sposób realizacji

Nauczanie religii w szkole przysposabiającej do pracy wymaga szczególnego podejścia dydaktycznego i metodycznego, łączącego wymiar religijny z praktycznym przygotowaniem do życia. Proces dydaktyczny powinien być realizowany z uwzględnieniem następujących zasad:

1. Dostosowanie metod i form pracy do indywidualnych możliwości uczniów, z wykorzystaniem konkretnych przykładów i odniesień do codziennego życia.
2. Stosowanie aktywizujących metod nauczania, angażujących uczniów w praktyczne działania i doświadczenia religijne.
3. Wykorzystanie różnorodnych pomocy dydaktycznych, w tym materiałów multimedialnych, obrazów, filmów i przedmiotów związanych z kultem religijnym.
4. Organizowanie zajęć w różnych przestrzeniach (sala lekcyjna, kościół, kaplica), umożliwiających praktyczne doświadczanie życia religijnego.
5. Włączanie uczniów w życie wspólnoty parafialnej poprzez udział w nabożeństwach i uroczystościach religijnych.
6. Współpraca z rodzicami i opiekunami w zakresie formacji religijnej i moralnej uczniów.
7. Koordynacja działań z innymi nauczycielami i specjalistami w celu integralnego rozwoju ucznia.
8. Systematyczna ewaluacja i dostosowywanie procesu nauczania do postępów i potrzeb uczniów.

Aktywność nauczyciela religii powinna mieć charakter wspierający i motywujący, z uwzględnieniem indywidualnych możliwości i potrzeb rozwojowych każdego ucznia. Należy pamiętać, że rozwój religijny uczniów z niepełnosprawnościami jest ściśle powiązany z ogólnym rozwojem w sferze fizycznej, intelektualnej, emocjonalnej, społecznej i w okresie adolescencji przybiera szczególną dynamikę.

Formy, metody, techniki i środki dydaktyczne wykorzystywane w toku lekcji religii powinny sprzyjać przygotowaniu do funkcjonowania w dorosłym życiu, w tym także w obszarze życia religijnego. Znajomość potrzeb i możliwości psychofizycznych uczniów oraz wiedza i umiejętności praktyczne nauczyciela religii pozwalają dobierać i dostosowywać odpowiednie rozwiązania metodyczne do pracy z młodzieżą w szkołach przysposabiających do pracy. W sposób szczególny należy zwrócić uwagę na wykorzystanie narzędzi komunikacji alternatywnej i wspomagającej (AAC), takich jak: systemy graficzne (PCS), piktogramy, MÓWik, widgety, systemy gestów Makaton, język migowy czy metoda wymiany obrazków PECS. Implementacja tych narzędzi powinna być dostosowana do indywidualnych możliwości komunikacyjnych każdego ucznia, by wspierać jego aktywny udział w zajęciach religii.

Fundamentem procesu nauczania – uczenia się w toku lekcji religii z udziałem uczniów w szkole przysposabiającej do pracy są zasady dydaktyczne i wychowawcze ukierunkowane na wspieranie integralnego rozwoju ucznia. Szczególne znaczenie ma wykorzystanie zróżnicowanych metod polisensorycznych, w tym elementów arteterapii, muzykoterapii i choreoterapii, które umożliwiają wielozmysłowe doświadczanie treści religijnych. Dla uczniów niemówiących lub posługujących się mową w ograniczonym zakresie kluczowe jest stosowanie odpowiednio dobranych znaków graficznych, dotykowych, gestów, które ułatwiają przyswajanie i wyrażanie treści religijnych.

Proces dydaktyczny powinien być realizowany w atmosferze bezpieczeństwa i akceptacji, ze szczególnym uwzględnieniem potrzeb emocjonalnych młodzieży. Atmosfera, którą wytwarza nauczyciel religii w czasie zajęć, powinna sprzyjać budowaniu poczucia własnej wartości i godności uczniów oraz motywować ich do aktywnego udziału w życiu religijnym. Istotne jest wyposażenie sali w odpowiednie pomoce dydaktyczne, w tym pomoce wysokiej i niskiej technologii do AAC, materiały multimedialne dostosowane do percepcji uczniów oraz przedmioty związane z kultem religijnym, które mogą być wykorzystywane w sposób praktyczny.

Ważne jest, aby nauczyciel religii aktywnie uczestniczył w pracach zespołu nauczycieli i specjalistów, który opracowuje Indywidualny Program Edukacyjno-Terapeutyczny (IPET) dla każdego ucznia. Współpraca z logopedą, psychologiem i innymi specjalistami pozwala na optymalne wykorzystanie systemów komunikacji alternatywnej i wspomagającej w przekazie treści religijnych. Program powinien uwzględniać aspekty religijne i moralne w kontekście przyszłego funkcjonowania społeczno-zawodowego ucznia, z wykorzystaniem odpowiednio dobranych metod komunikacji.

Szczególnie istotne jest prawidłowe wykorzystanie systemów AAC, które umożliwiają uczniom uczestnictwo w modlitwie i liturgii. Stosowanie różnorodnych technik komunikacji, w tym gestów, piktogramów czy PCS, pozwala na skuteczniejsze przekazywanie treści religijnych i umożliwia uczniom wyrażanie własnych przeżyć religijnych.

W realizacji celów, zadań i treści nauczania religii kluczowe znaczenie ma systematyczne stosowanie różnorodnych metod i form pracy, z uwzględnieniem indywidualnych możliwości komunikacyjnych uczniów. Nauczyciel religii powinien umiejętnie łączyć tradycyjne metody nauczania z nowoczesnymi rozwiązaniami technologicznymi wspierającymi komunikację. Dotyczy to szczególnie wykorzystania specjalistycznego oprogramowania i aplikacji wspomagających komunikację w kontekście treści religijnych.

Skuteczna realizacja założeń programowych nauczania religii wymaga ścisłej współpracy z rodzicami lub opiekunami uczniów, szczególnie w zakresie ujednolicenia systemów komunikacji stosowanych w domu i szkole. Istotne jest także włączanie uczniów w życie wspólnoty parafialnej przez doszkolenie form uczestnictwa do ich możliwości rozwojowych.

Nauczyciel religii pracujący z młodzieżą z różnymi niepełnosprawnościami w szkole przysposabiającej do pracy powinien posiadać nie tylko odpowiednie przygotowanie teologiczne i pedagogiczne, ale także kompetencje w zakresie stosowania alternatywnych i wspomagających metod komunikacji. Kluczowa jest jego umiejętność efektywnego wykorzystania różnorodnych narzędzi i systemów komunikacyjnych w przekazie treści religijnych (w tym zestawu pomocy do komunikowania) oraz stałe doskonalenie się w tym zakresie.

